

SZEKTOR SZÜLETIK II.

Összefoglaló egy nemzetközi nonprofit kutatás második szakaszáról

Írta:

Lester M. Salamon

Helmut K. Anheier

ACTA CIVITALIS

Sorozatszerkesztő:

Sebestény István

SZEKTOR SZÜLETIK II.

Összefoglaló egy nemzetközi nonprofit kutatás második szakaszáról

Írta:

Lester M. Salamon

Helmut K. Anheier

Civitalis Egyesület, Budapest, 1999

Az eredeti mű címe:

The Emerging Sector Revisited – A Summary

The Johns Hopkins University Institute for Policy Studies,
Center for Civil Society Studies,
1999, Revised Estimates

© 1999 Lester M. Salamon

A kötet

a Johns Hopkins University Institute for Policy Studies,
a Nyitott Társadalom Alapítvány
és az OTKA (T 022524)
támogatásával jelent meg.

Fordította: Hári Katalin

A fordítást az eredetivel összevetette: Husz Ildikó

© Civitalis Egyesület, Budapest, 1999

Hungarian translation

Tördelés, nyomdai előkészítés: Graffito Bt., Budapest

Nyomás és kötés: BajaPress Kft, Baja

ISBN 963 03 8637 2

ISSN 1585-3519

TARTALOM

A sorozatszerkesztő előszava

Előszó

Háttér

A legfontosabb kutatási eredmények összefoglalása

Következtetések

Jegyzetek

Függelék

Magyarázatok

Táblázatok

A programban részt vevő kutatók

A kutatás nemzetközi tanácsadó testülete

A kutatás II. szakaszának támogatói

A SOROZATSZERKESZTŐ ELŐSZAVA

Az olvasó egy új sorozat, az *Acta Civitalis* első – reményeink szerint nem az utolsó – kötetét tartja a kezében. Ezzel a kiadvánnyal egyesületünk egy olyan sorozatot szeretne útjára bocsátani, melynek, ha nem is rendszeresen, de időről időre megjelenő kötetei hasznos információkat, érdekes tanulmányokat, elemzéseket tartalmaznak a magyar civil társadalom világáról, az ezzel foglalkozó kutatásokról, illetve hasznos segédletként használhatók a kutatók és érdeklődők számára.

Jelen kiadvány a Johns Hopkins Kutatási Program a Nonprofit Szektorok Nemzetközi Összehasonlítására című vizsgálat második szakaszáról készült, az összefoglaló eredményeket tartalmazó angol nyelvű tanulmány magyar fordítása. A vizsgálati program első szakaszáról már korábban megjelent magyar nyelvű kiadás (*Lester M. Salamon – Helmut K. Anheier: Szektor születik. Nonprofit Kutatások 4. Nonprofit Kutatócsoport, Budapest, 1995.*). A program első szakaszában, mely az 1990-es évre vonatkozott, csupán 12 ország vett részt, köztük – egyetlen kelet-európaiként – Magyarország is. A kiadványunkban ismertetendő második szakaszban már 22 ország nonprofit szektoráról kaphatunk képet. A kötet szerzői – egyben a program vezetői – a nemzetközi nonprofit kutatás elismert személyiségei, akik a program során számos ország nonprofit kutatóit vonták be a munkába, lehetőséget teremtve ezáltal nemcsak egyre szélesebb körű és átfogóbb vizsgálati eredmények elérésére, hanem arra is, hogy megalkossák a nemzetközi nonprofit világ közös nyelvét, fogalomrendszerét.

Reméljük, az olvasók hasznos információkhoz jutnak e könyv forgatása során, és kedvet kapnak sorozatunk további köteteihez is. Terveink között szerepel többek között egy magyar nonprofit bibliográfia összeállítása, a magyar nonprofit kutatás szereplőit bemutató kötet megjelentetése, és szeretnénk ösztönző céllal teret adni fiatal, jövőbeni nonprofit kutatók számára is, hogy írásaikkal bemutatkozhasanak.

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy kiadványsorozatunkat nem üzleti céllal indítjuk útjára. Azt szeretnénk, hogy a kötetek valamennyi érdeklődő számára hozzáférhetőek legyenek, így ezeket a nagyobb könyvtárak, egyetemek, kutatóhelyek és nonprofit ernyőszervezetek részére eljuttatjuk. A kötetek előállításának költségeit pályázatok útján szeretnénk fedezni, de számítunk a kiadvány iránt érdeklődők esetleges támogatására is. Reméljük, munkánk eredményesnek bizonyul és hamarosan újabb kiadvánnyal léphetünk az olvasóközönség elé.

Szomorú hírrel kell zárni e sorokat. A nemzetközi kutatási programban részt vevő magyar csoport tagja, a kiváló kutató és melegszívű kollégánk, Vajda Ágnes sajnos már nem

érhette meg az összefoglaló eredményeket bemutató magyar nyelvű változat megjelenését.
Szeretnénk ezért ezt a kötetet az ő emlékének ajánlani.

Sebestény István

1999. október

ELŐSZÓ

A kiadvány egy három szakaszból álló kutatási program első részének előzetes eredményeit foglalja össze, és számos ország nonprofit szektorának méretét, szerkezetét, pénzügyeit és szerepét kívánja bemutatni.

A kutatás első részének célja, hogy a világ több mint húsz országában felmérje a nonprofit szektor méretét és szerkezetét, a második rész a szektorra jellemző fejlődési minták közötti eltérések okaival foglalkozik a jogi, történelmi és a szélesebb értelemben vett társadalmi vonatkozások tükrében; a tanulmány végezetül a szektor teljesítményét foglalja össze.

A kutatás első eredményeinek kiadására az alapadatok és információk iránt mutatkozó jelentős érdeklődés hatására vállalkoztunk. Szeretnénk ugyanakkor olvasóink figyelmét felhívni arra, hogy további komoly munka hivatott választ adni e leíró jellegű tanulmány által felvetett kérdésekre. Magyarázatra vár, hogy milyen okok rejlenek az általunk feltárt fejlődési minták hátterében, s a különböző modellek érvényesülése milyen következményekkel jár a nonprofit szervezetek szerepének, teljesítményének alakulásában. Mindezek további kutatások és tanulmányok tárgyát képezik.

A nonprofit szektor általunk megfelelőnek, széles körben használhatónak tartott, és az ENSZ által is elfogadott definícióját szakértői csapat segítségével dolgoztuk ki. E meghatározás szerint a szektor felöleli mindazon szervezeteket, melyek az állami apparátus keretein kívül tevékenykednek, a megtermelt profitot nem osztják szét a „tulajdonosok” vagy igazgatók között, önállóan működnek, és jelentős mértékben használnak fel önkéntes munkát (pl. a vezető testületekben). Ide tartoznak mind a hivatalosan bejegyzett, mind pedig az „informálisan”, nem jogi személyként működő szervezetek, függetlenül attól, hogy önkénteseket vagy alkalmazottakat foglalkoztatnak. Az adatok mind egyházi, mind pedig világi szervezetekre vonatkoznak, de az országonként eltérő jellegű adatok miatt a megállapítások az egyházi szervezetek vallásgyakorlással kapcsolatos tevékenységével együtt és anélkül is szerepelnek. (Az egyházak más irányú tevékenységei mindvégig szerepelnek az adatok között.)

Hálások vagyunk a Johns Hopkins Nonprofit Összehasonlító Kutatási Programban résztvevő kollégák kiváló csapatának, akik értékes segítséget nyújtottak a tanulmányban szereplő információk összegyűjtésében.

Külön köszönetet mondunk a programban résztvevő helyi kutatóknak, akik az alapadatok összegyűjtését és feldolgozását vállalták. (E kutatók névsora a *Függelékben* található.) Ezek a szakemberek a kutatás minden fázisában részt vállaltak az alapdefiníciók és csoportosítások kialakításától, az adatgyűjtési módszerek megtervezéséig, biztosítva a különböző országok sajátosságainak figyelembevételét.

Ugyancsak elismerésünket szeretnénk kifejezni a Johns Hopkins Center for Civil Society Studies munkatársainak, akik jelentős mértékben járultak hozzá e tanulmány megszületéséhez. Dr. Stefan Toepler és Regina Rippetoe koordinálták az információgyűjtést, segítettek a felmerülő kérdések megválaszolásában és az adatok elemzésében, Dr. Wojciech Sokolowski az adatok ellenőrzését és rendszerezését végezte, Mimi Bilzor, Erin Lynch, Susan Mitchell és Wendell Phipps az asszisztensi és adminisztratív feladatokat látták el.

Végül szeretnénk köszönetet mondani a tanulmány végén felsorolt szervezeteknek pénzügyi támogatásukért, valamint a helyi és nemzetközi tanácsadó testületekben dolgozó nonprofit szakembereknek javaslataikért, tanácsaikért.

A tanulmányban esetlegesen előforduló ténybeli vagy értelmezésbeli tévedések nem a fent felsorolt vagy velük kapcsolatban álló személyek hibái, ezekért kizárólag mi vállaljuk a felelősséget.

Lester M. Salamon
Annapolis, MD,
Egyesült Államok

Helmut K. Anheier
London,
Egyesült Királyság

HÁTTÉR

Az utóbbi években a világ minden táján hatalmas érdeklődés tapasztalható a piac és az állam „felségterületén” kívül működő intézmények iránt. A „nonprofit”, „önkéntes”, „civil”, „harmadik” vagy „független” szektorként egyaránt ismert intézményi kör szervezetek meglepően nagy sokaságát foglalja magába a kórházaktól, egyetemektől, kluboktól a szakmai szervezeteken, napközi otthonokon, környezetvédelmi csoportokon át egészen a családsegítő központokig, sportklubokig, szakmai továbbképző központokig és emberi jogi szervezetekig. Eltérő jellegük ellenére ezek a szervezetek számos közös vonással rendelkeznek.¹ Ezek a következők:

- *intézményesültség*, azaz intézményi keretek között működnek;
- *kormánytól való függetlenség*, azaz a magánszektor részét alkotják;
- *a profitszétosztás tilalma*, azaz esetleges profitjukat nem oszthatják fel alapítóik, vezetőik között;
- *önkormányzatiság*, azaz saját vezetőséggel rendelkeznek;
- *önkéntesség, öntevékenység*, azaz a tagság nem kötelező, valamint önkéntes munka, illetve pénzbeli hozzájárulás jellemzi.

A „globális egyesületi forradalom”

Az utóbbi években a nonprofit szervezetekre irányuló, a világ minden táján tapasztalható érdeklődés elsősorban az állam több mint két évtizede tartó válságának tulajdonítható. A fejlett északon a válság a hagyományos jóléti szociálpolitika megkérdőjelezésében, a fejlődő dél jelentős részén az állam által irányított fejlődésből való kiábrándulásban, Közép-Kelet-Európában az államszocializmus összeomlásában nyilvánult meg. Világszerte komoly aggodalmat keltett az a tény is, hogy az állam az egész emberiség biztonságát fenyegető környezetvédelmi szempontokat háttérbe szorította. Az állam szerepének ez a megkérdőjelezése nemcsak a piacorientált gazdaságpolitika támogatásának kedvezett, hanem a legtöbb társadalomban előtérbe helyezte a civil szervezeteket és megnövelte a velük kapcsolatos várakozásokat.

A nonprofit szektorra irányuló figyelem oka ugyanakkor a civil szervezetek számának és súlyának növekedésében is keresendő. Valójában egy „globális egyesületi forradalom”

zajlik, a szervezett magánkezdeményezések és az önkéntes tevékenység erőteljes bővülésének lehetünk szemtanúi.² A civil szervezetek szaporodását részben az idézte elő, hogy egyre több a kétség az állam problémamegoldó képességeit illetően, egyre kevésbé látszik valószínűnek, hogy az állam képes a maga erejéből megoldani azokat a szociális, fejlesztési és környezetvédelmi problémákat, amelyekkel a mai nemzeteknek szembe kell nézniük. A civil társadalom fejlődéséhez hozzájárult ugyanakkor az elmúlt két évtized kommunikációs forradalma valamint az a tény is, hogy a növekvő művelt középosztály a gazdasági és politikai véleménynyilvánítás lépten-nyomon tapasztalt hiányát állandó frusztrációként éli meg.

Végül az utóbbi időben egy új jelenség is a civil szervezetekre irányította a figyelmet. Ez a jelenség az elmúlt két évtizedben a globális gazdaságpolitikát meghatározó „neoliberális konszenzus” vagy más néven a „Washington konszenzus” egyre erőteljesebb megkérdőjelezése. A neoliberális elvek szerint mind a fejlett, mind a fejlődő társadalmak jelenlegi problémái leghatékonyabban a magángazdaság állami beavatkozástól mentes működésével, a privát szektor ösztönzésével oldhatók meg. A világméretű pénzügyi válság és a folyamatosan tapasztalható társadalmi problémák hatására ezt a koncepciót még leghűségesebb támogatói részéről is támadások érték. Ahogyan a Világbank egyik vezető közgazdásza, Joseph Stiglitz fogalmazott, „A Washington konszenzus alapján kialakított politika (...) korántsem átfogó és olykor elhibázott. (...) Nem csupán a gazdaságpolitika és az emberi erőforrások, de egy adott ország intézményrendszerének minősége is befolyásolja a gazdaság eredményeit.”³

E megállapítással összhangban egy sor ország politikai vezetői keresnek új utakat a piac értékeinek és egy szélesebb körű szociális gondoskodás előnyeinek összehangolására. Ez az elv jelenik meg az Egyesült Királyságban Tony Blairnek a „harmadik út”-ről szóló kijelentéseiben, Gerhard Schrödernek az „új közép”-ről szóló fejtegetéseiben és a francia miniszterelnök Lionel Jospin tömör megfogalmazásában, miszerint „Piacgazdaságot igen, de piaci társadalmat nem.”

A civil társadalom szervezetei a piac és az állam keretein kívül elfoglalt különleges helyzetükből, relatíve kis méretükből, rugalmasságukból, az állampolgárokhoz fűződő sajátos kapcsolataikból adódóan, valamint annak a képességüknek köszönhetően, hogy közcélok támogatására „magánereket” tudnak mozgósítani és „társadalmi tőkét” felhalmozni, *stratégiailag fontos szerepet játszanak a piac, illetve az állam kizárólagossága közötti „arany középút” megtalálásában.*

Johns Hopkins kutatási program a nonprofit szektor nemzetközi összehasonlítására

A nonprofit szektornak az új utak keresésében való hatékony közreműködését elsősorban a szektor tevékenységére vonatkozó alapinformációk hiánya akadályozza. Az elmúlt öt év ugyan számottevő fejlődést hozott – többek között e kutatás első szakaszáról szóló publikációk megjelenésével, valamint az Európai Unió megbízásából az Eurostat empirikus kutatásainak beindításával –, *a szektor azonban továbbra is láthatatlan, nem csupán a legtöbb politikus, üzletember és újságíró, de még a szektorban tevékenykedők számára is.*

Célkitűzések

A kutatás, melynek elsődleges törekvése ezen alapvető ismeretanyag megszerzése, az alábbi célokat tűzte maga elé:

- A szektor méretének, szerkezetének és pénzügyi hátterének a korábbiaknál pontosabb bemutatása;
- A szektor jelenlegi helyzetére ható, valamint fejlődését segítő és hátráltató tényezők megismerése;
- A szervezetek eredményességének értékelése;
- A szektor ismertségének és elismertségének növelése a kutatási eredmények minél szélesebb körben való terjesztése révén;
- A munka folytatásához szükséges további erőforrások felkutatása.

Megközelítés

A fenti célok elérése érdekében kialakított kutatási program hat legfontosabb jellemzője a következő:

- *Összehasonlító módszer*, az országok széles körének bevonásával.

1994-ben, a kutatás első fázisában nyolc országot (az Egyesült Államokat, az Egyesült Királyságot, Franciaországot, Németországot, Olaszországot, Svédországot, Magyarországot és Japánt) vizsgáltunk.⁴ A jelenlegi kutatás ezen országok többségére vonatkozó adatok aktualizálása mellett továbbiak bevonásával, összesen 28 országról gyűjtött információt. Közülük 22-ben, 9 nyugat-európai, 4 egyéb fejlett, 4 közép-kelet-európai és 5 latin-amerikai országban folyt teljes körű adatgyűjtés. A tanulmány ezen országok adatait elemzi (*1. tábla.*).

- *Együttműködésen alapuló kutatási módszer*

A kutatásban részt vevő országokból helyi szakértőket kértünk fel az adatgyűjtésre és az elemzések elvégzésére (*Függelék*). Összesen közel 150 kutató vett részt ebben a munkában.

- *Konzultatív jelleg*

A nonprofit szektorban tevékenykedő elismert szakemberekből, kormánytisztviselőkből és üzletemberekből álló nemzetközi és országos tanácsadó testületek segítették a kutatómunkát és a kutatási eredmények értelmezését és ismertetését (*Függelék*). Összesen több mint 300 szakember vett részt a konzultatív munkában.

- *Közös definíció*

A fent említett közös jellemzők alapján, a helyi kutatókkal együttműködve alakítottuk ki a szektor definícióját. A szektor működési területeit a 2. tábla tartalmazza.

- *Egységes módszertan*

Munkánk során egy, a nemzeti statisztikai adatforrásokon alapuló megközelítést alkalmaztunk, a kutatást közösen összeállított módszertani útmutatók irányították.

- *Kvantitatív megközelítés*

Az általános benyomásokon alapuló értékeléseken túlmenően a kutatás elsősorban empirikus adatokra épült (pl. foglalkoztatás, önkéntes munka, kiadások, bevételek).

A vizsgálatba bevont országok köre

E tanulmány a kutatás második szakaszának legfontosabb eredményeit mutatja be, elsősorban a résztvevő 22 országra vonatkozó empirikus adatok elemzésével. A fennmaradó országok adatainak feldolgozására, az alapadatok alapján általános következtetések levonására valamint a nonprofit szektor eredményességének értékelésére a későbbiekben kerül majd sor.

A tanulmányban megjelenő minden adat az 1995-ös évre vonatkozik, az értékadatok amerikai dollárban értendők, hacsak nincsenek külön megjelölve. A legtöbb országban mind a hivatalos, mind az informális nonprofit tevékenységről folyt adatgyűjtés, a fizetett alkalmazottak külön és az önkéntesekkel összevontan is szerepelnek. Hasonlóképpen a legtöbb országban mind a világi, mind pedig az egyházi szervezetek bekerültek a vizsgálatba (a gyülekezetekkel együtt). Abban az esetben, ha a felekezeti szervezet elsősorban valamilyen humán szolgáltatást végzett, a megfelelő szolgáltatási csoportba került, a világi szervezetek mellé (pl. egészségügy, oktatás, szociális szolgáltatások). Az elsősorban vallásgyakorlással vagy a hit terjesztésével foglalkozó szervezetek (pl. plébániák, zsinagógák, mecsetek, szent

helyek) elkülönítve, a vallás címszó alatt szerepeltek (10-es ICNPO csoport). Az ezekre vonatkozó adatok nem minden országban álltak rendelkezésünkre, ezért a vallási szervezeteket a későbbiekben külön tárgyaljuk.

A LEGFONTOSABB KUTATÁSI EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA

A tanulmány a nonprofit szektor méretére, szerkezetére, pénzügyeire és szerepére vonatkozó legfontosabb megállapításait az alábbi öt csoportba sorolja.

1. Jelentős gazdasági tényező

Elsőként megállapíthatjuk, hogy a nonprofit szektor a legtöbb vizsgált régióban – szociális és politikai jelentőségétől függetlenül is – jelentős gazdasági erőt képvisel mind a foglalkoztatás, mind a nemzeti jövedelem szempontjából. Nézzük, mit jelent ez konkrétan:

- ***1,1 ezer milliárd dolláros ágazat***

A vizsgált 22 országban a nonprofit szektor – a vallási szervezetek nélkül – is egy 1,1 ezer milliárd dolláros ágazatnak felel meg, mely közel 19 millió fizetett számított főállású foglalkoztatottat* alkalmaz. Ezekben az országokban a nonprofit kiadások aránya a bruttó hazai össztermékhez⁵ viszonyítva átlagosan 4,6 százalék. A nonprofit alkalmazottak aránya a nem mezőgazdaságban foglalkoztatottakhoz viszonyítva majd 5 százalék, a szolgáltató szféra létszámához viszonyítva 10 százalék, a teljes közalkalmazotti létszámhoz viszonyítva pedig 27 százalék (3. tábla).

- ***A világ nyolcadik legnagyobb gazdasága***

Ha a nonprofit szektort egy külön országnak tekintenénk, a világ nyolcadik legnagyobb gazdasága lenne, megelőzné Brazíliát, Oroszországot, Kanadát és Spanyolországot (4. tábla).

- ***Több alkalmazottat foglalkoztat, mint a világ legnagyobb magáncégei***

A vizsgált országok nonprofit szektoraiban foglalkoztatottak száma (19 millió fő) hat-szorosa az ott működő magáncégek összesített alkalmazotti létszámának (3,3 millió fő) (1. ábra).

- ***Az alkalmazottak létszámát tekintve egy sor ágazatot megelőz***

A vizsgált 22 országban a nonprofit szektor több embert foglalkoztat, mint a kommunális szolgáltatás, a textilipar, a papír- és nyomdaipar vagy a vegyipar, és csaknem annyit, mint a szállítás és hírközlés (2 ábra).

---

* Az angolszász „full time equivalent” (FTE) magyar megfelelője, nem azonos tartalmú az átlagos statisztikai állományi létszámmal. Lényege az, hogy a részmunkaidőben és a nem főállásban foglalkoztatottak számát bizonyos kulcs szerint főállású, teljes munkaidős létszámmá számítják át és az így kapott értéket hozzáadják a ténylegesen főállású, teljes munkaidős foglalkoztatottak létszámához. (A szerk.)

• *Önkéntes munka*

A fenti adatok azonban nem fedik le teljes mértékben a nonprofit szektort, hiszen a szektor jelentős számban önkénteseket is foglalkoztat. A vizsgált országok népességének átlagosan 28 százaléka végez önkéntes munkát valamilyen nonprofit szervezet számára. Ez további 10,6 millió számított főállású foglalkoztatottat jelent, mely a nonprofit szervezeteknél alkalmazott számított főállású foglalkoztatottak teljes létszámát 29,6 millióra növeli. Az önkéntesekkel együtt így a nonprofit szektor ezekben az országokban a mezőgazdaságon kívüli alkalmazotti létszámhoz viszonyítva átlagosan 7 százalékot, a szolgáltatásban dolgozókhöz viszonyítva 14 százalékot, a közalkalmazotti létszámhoz viszonyítva – meglepően magas – 41 százalékot tesz ki (3. ábra).

• *Vallás*

Az egyházi szervezetek figyelembevételével a fenti szám tovább növekszik. Az egyházi szervezetekre vonatkozó adatokat is begyűjtő 16 ország – Magyarország, Belgium, Spanyolország, Kolumbia, Mexikó és Peru kivételével – adatai alapján az egyházak hozzávetőleg további 1,5 millió számított főállású foglalkoztatottat alkalmaznak, ami 7,5 százalékkal növeli az eddigi értéket.⁶ Így az említett 16 országban az egyházi alkalmazottakkal együtt a nonprofit szektor a mezőgazdaságon kívül alkalmazottak létszámához képest 0,2 százalékkal növekedett, 5,3 százalékról 5,5 százalékra. Az egyházakban végzett önkéntes munkával együtt ez a részarány 7,8 százalékról 8,5 százalékra nőtt.

2. Jelentős méretbeli különbségek országonként és régióként

A nonprofit szektor komoly gazdasági tényező, méretét tekintve ugyanakkor régióként lényeges eltéréseket tapasztalhatunk.

• *A fejlett országokban nagyobb a szektor*

Általánosságban elmondható, hogy a nonprofit szektor a fejlett országokban jelentősebb, mint Latin-Amerikában és Közép-Kelet-Európában. Az átlagos 4,8 százalékos értékhez képest a mezőgazdaságon kívüli létszámhoz viszonyítva a nonprofit szektor részaránya Nyugat-Európában és a többi fejlett országban 7 százalék, Latin-Amerikában 2,2 százalék, Közép-Kelet-Európában csupán 1,1 százalék (4. ábra). Természetesen a szektor súlya nem

csupán a felhasználható források mennyiségének, hanem a társadalmi és gazdasági szükségleteknek is függvénye.

• ***Az önkéntesekkel a különbségek tovább nőnek***

Az önkéntes munka figyelembevételével a kép nem változik jelentős mértékben, a különbségek tovább nőnek, főként a fejlett országok és Latin-Amerika, valamint Nyugat-Európa és a többi fejlett ország között. Az önkéntesekkel együtt a nonprofit szervezetek Nyugat-Európában a teljes alkalmazotti létszám 10,3 százalékát, az egyéb fejlett országokban 9,4 százalékát, Latin-Amerikában 3,0 százalékát, Közép-Európában pedig 1,7 százalékát teszik ki (4. ábra). Az önkéntes munkát is figyelembe véve Nyugat-Európa rendelkezik tehát a legfejlettebb nonprofit szektorral, és itt a legmagasabb az önkéntesek aránya is. Latin-Amerikában az önkéntes munka aránya meglepően alacsony.

• ***Az USA dominanciájáról szóló mítosznak vége***

A fenti megállapítást jól érzékelteti az 5. ábra, mely a nonprofit alkalmazottaknak a mezőgazdaságon kívül foglalkoztatottakhoz viszonyított részarányát mutatja, országonként. Amint az az ábráról is leolvasható, az alkalmazotti létszámot alapul véve több nyugat-európai ország (Hollandia, Írország és Belgium), valamint egy a „többi fejlett ország” közül (Izrael) is relatíve nagyobb nonprofit szektorral rendelkezik, mint az Egyesült Államok. Más szóval a korábban a nonprofit tevékenység bölcsőjeként is ismert Egyesült Államok nonprofit szektora nem a legnagyobb a világon – legalábbis, ha az itt foglalkoztatottakat a teljes alkalmazotti létszámhoz viszonyítjuk.⁷ Míg számos nyugat-európai ország mutatója nemcsak az Egyesült Államok, hanem a 22 vizsgált ország átlagánál is magasabb, a nyugat-európai országok egy másik csoportja (Finnország, Ausztria, Spanyolország, Németország és Franciaország), valamint egy távol-keleti fejlett ország (Japán) csak alulról közelíti meg az átlagot.⁸

• ***Az önkéntes munka hatása***

Az önkéntes munka figyelembevételével két nyugat-európai ország (Franciaország és Németország) a skálán felfelé mozdul el, a többiekénél azonban mindez nem hoz változást.

• ***A valláshoz kötődő tevékenység figyelembevétele***

Az egyházak hitéleti tevékenységének figyelembevétele sem változtat jelentősen az általános képen. Bár az ehhez kapcsolódó alkalmazotti létszám az összes foglalkoztatotthoz viszonyított nonprofit részarányt az Egyesült Államokban 1 százalékponttal növeli (7,8 százalékról 8,8 százalékra), máshol ez a változás nem jelentős. A fenti bővülés ellenére az USA továbbra is Hollandia (12,6 százalék), Írország (12,2 százalék) és Izrael (9,3 százalék) mögött marad. Ha az egyházakban végzett önkéntes munkát is figyelembe vesszük, a kép némileg

módosul, az Egyesült Államok Izrael (11,1 százalék) elé kerül, de továbbra is Hollandia (19,3 százalék) és Írország (15,0 százalék) mögött helyezkedik el.

- ***A kormányok jóléti kiadásai és a nonprofit szektor mérete***

A szektor országonként eltérő nagysága a kormányzati jóléti kiadások meglétével vagy éppen azok hiányával is magyarázható. Egyes nézetek szerint minél nagyobbak a kormányzat jóléti kiadásai, várhatóan annál kisebb az adott ország nonprofit szektora. Adataink azonban ezt az elméletet nem támasztják alá. Abból az általunk vizsgált 12 országból, ahol a kormány jóléti kiadásai viszonylag alacsonyak (azaz a 22 ország átlaga alatt maradnak), csupán ötben jelentős a nonprofit szektor, vagyis mindössze öt országban haladja meg a foglalkoztatottak száma a 22 ország átlagát. A fennmaradó 7 országban az összefüggés fordított, itt viszonylag csekély méretű a nonprofit szektor. Azon 10 ország közül pedig, ahol a kormányzat jóléti kiadásai viszonylag magasak, hétben a szektor súlya nagy, háromban kicsi. Megállapítható tehát, hogy az esetek több, mint felében a valóság ellentmond az elméletnek (5. ábra), úgy tűnik, a nonprofit szektor mérete és a jóléti kiadások között a fenti elméletnél sokkal bonyolultabb kapcsolat áll fenn.⁹

3. A jóléti szolgáltatások dominanciája

A nagyságrendi eltérések ellenére a különböző országok nonprofit szektorainak belső szerkezetében és összetételében sok a közös vonás, bár esetenként eltérések is tapasztalhatók.

- ***A foglalkoztatottak kétharmada három területre koncentrálódik***

A nonprofit szektorban foglalkoztatottak kétharmada három hagyományos jóléti szolgáltatásra koncentrálódik: 30 százalékuk az oktatás, 20 százalékuk az egészségügy, 18 százalékuk a szociális ellátás területén dolgozik (6. ábra). A fentiektől nem marad el jelentősen a szabadidő és kultúra területén foglalkoztatottak aránya sem (14 százalék).

- ***Az önkéntesek változtatnak a képen***

Az önkéntes munka figyelembevételével a kép jelentősen módosul. Az önkéntesek közel háromötöde (55 százaléka) két alapvető területre, a szabadidő és a szociális ellátás területére koncentrálódik. Mindezek mellett önkénteseket a környezetvédelmi, a jogvédelmi és a gazdaságfejlesztéssel foglalkozó szervezetek vonzanak még jelentős számban. Az önkéntes munkával együtt a fent említett három kulcsterület részaránya 68 százalékról 60 százalék alá esik, ugyanakkor a kultúra, szabadidő, a környezetvédelem, a gazdaságfejlesztés és a jogvédelem összesített részaránya 23 százalékról 30 százalékra emelkedik (6. ábra).

• *Jelentősek a régiók közötti eltérések*

Néhány általános hasonlóság mellett a nonprofit szektor összetétele régióként is eltéréseket mutat (7. ábra).

– **Nyugat-Európában** a jóléti szolgáltatások részaránya igen jelentős. Az általunk vizsgált nyugat-európai országokban a nonprofit alkalmazottak átlagosan háromnegyede az oktatás, az egészségügy és a szociális ellátás területén dolgozik. A régióban ez a szám a katolikus és a protestáns egyházaknak az oktatásban és a szociális ellátásban betöltött évszázados, történelmi szerepét tükrözi. Írországból például, ahol a katolikus egyház hatása különösen erős, a nonprofit iskolákban foglalkoztatottak a nem mezőgazdaságban alkalmazottak 6 százalékát teszik ki. Máshol a katolikus szellemiségből fakadó szubszidiaritási elv és a kiterjedt társadalombiztosítást szorgalmazó erős alkalmazotti nyomás hatott a szociálpolitika fejlődésére. Ezen elv alapján elsősorban Németországban, Hollandiában és Belgiumban, valamint kisebb mértékben Ausztriában és Spanyolországban a nonprofit szervezetek alkotják az elsődleges védelmi vonalat a szociális, jóléti problémákkal folytatott küzdelemben, és egy esetleges állami beavatkozás is velük együttműködve, rajtuk keresztül történik. Ezeken a területeken erősödtek meg tehát a nonprofit szervezetek, melyek közül sok egyházi, néhány pedig munkásmozgalmi kapcsolatokkal rendelkezik. Bár nonprofit szervezetek más területeken is működnek (pl. kultúra és szabadidő, környezetvédelem, gazdaságfejlesztés, jogvédelem, üzleti, szakmai érdekképviselet), ezek aránya ebben a régióban lényegesen kisebb (*Függelék, I. tábla*).

Nyugat-Európában a jóléti szolgáltatás dominanciája az önkéntes munka figyelembe vételével valamelyest csökken, ami a sport és rekreáció, valamint a jogvédelem területén kibővült önkéntes létszámnak tulajdonítható. Az önkéntesekkel együtt a jóléti szolgáltatás aránya 77 százalékról 62 százalékra csökken, a kultúra és szabadidő aránya közel megkétszereződik, 10 százalékról 19 százalékra emelkedik, a környezetvédelem és jogvédelem aránya pedig 3,3 százalékról 6,1 százalékra nő.

– **Közép-Európában** a fentitől eltérő törvényszerűségek működnek, itt a szabadidő és a kultúra jóval nagyobb szerepet játszik. Ahogyan az a 7. ábrán is látható, a régióban a nonprofit szektor számított főállású foglalkoztatottjainak több mint egyharmada kulturális és rekreációs egyesületekben dolgozik. Ez feltehetően a szocialista érában működő ilyen profilú egyesületek rendkívül komoly állami támogatását tükrözi. Ezek az egyesületek a rendszerváltás idején komparatív előnnyel rendelkeztek, sok esetben a korábbi állami tulajdont is sikerült megszerezniük. Közép-Kelet-Európában az üzleti, munkavállalói és

szakmai érdekképviselők a teljes nonprofit foglalkoztatás 11 százalékával szintén jelentősek. Ez részben ugyancsak a kommunista múlt öröksége, azé az időszaké, amikor az állam nagymértékben támogatta az írószövetséget, a mérnöki kamarát és még sok más szakmai szervezetet. Jelentős súlyt képviselnek Közép-Európában a környezetvédelemmel és a jogvédelemmel foglalkozó nonprofit szervezetek is. Ezek többnyire új szervezetek, melyek a demokratikus átmenet idején alakultak és nyugati támogatást is kaptak. Közülük a legrégebbiek jelentős része környezetvédő szervezet, melyeknek fő célja tömeges támogatások elnyerése a régió egyre romló környezeti feltételeinek javításához. A hagyományos jóléti szolgáltatások – egészségügy, oktatás, szociális ellátás – területén azonban a fentiekkel ellentétes tendencia érvényesül, Közép-Európában ezek a területek az átlaghoz képest jóval kevesebb munkaerőt vonzanak. Ez leginkább azzal magyarázható, hogy a régióban az állami szociális ellátás továbbra is általános ellátási forma maradt, és a Nyugat-Európában hagyományosnak tekinthető szubszidiaritás itt még csak nyomokban lelhető fel.

Az önkéntesek figyelembevétele csupán jelentéktelen mértékben változtat a Közép-Kelet-Európáról alkotott képen. Ennek az a magyarázata, hogy az önkéntesek egyharmada kulturális és rekreációs szervezetekben, tehát az alkalmazotti létszám szempontjából amúgy is a legnagyobb csoportban dolgozik. Az egyetlen kivételt a szociális ellátás területe jelenti, ahol a fizetett alkalmazottak 12 százaléka mellett 28 százalék önkéntes dolgozik. Az önkéntes munkával tehát Közép-Kelet-Európában a nonprofit alkalmazottak részaránya a szociális ellátás területén 12 százalékról 18 százalékra bővül, megközelítve ezzel – nem abszolút értékben, hanem százalékos arányban – Japánt és az Egyesült Királyságot.

– **Latin-Amerikában** a nonprofit foglalkoztatottak jelentős része az oktatásban található, a jóléti szolgáltatások egyéb területein csak jóval kisebb arányban tevékenykednek (7. ábra). Ez a katolikus egyháznak az oktatásban betöltött kiemelkedő szerepét tükrözi, s ugyanakkor azt is, hogy a felső- és középosztály elsősorban a régió nonprofit szektorának legintézményesebb szervezetei felé orientálódik, hiszen a magánoktatásban való részvétel a magas költségek miatt csupán a számukra érhető el. Az üzleti-szakmai érdekképviselők szokatlanul magas részarányát is a fenti okok magyarázzák.

A gazdaságfejlesztés átlagon felüli részesedése is megfigyelhető a régióban. Ez a relatíve magas arány az önkéntesek figyelembevételével még tovább emelkedik, így az általunk vizsgált latin-amerikai országokban az önkéntes munka átlagosan 44 százaléka a szociális ellátásra irányul, részben egyházi, részben településfejlesztési szervezetek égisze alatt. Az önkéntes munka további 17 százaléka közvetlenül ez utóbbiak alaptevékenységéhez

kötődik. Az önkéntesekkel is számolva, a teljes nonprofit foglalkoztatáson belül a szociális ellátás részaránya 10 százalékról 17 százalékra, a település- és gazdaságfejlesztés 7 százalékról 10 százalékra nő. Mindez a régióban egy duális nonprofit szektor létrejöttére enged következtetni, ahol egy szervezett, intézményesült rész a középosztály igényeit elégíti ki, egy kisebb, informálisabb pedig a szegények támogatását tekinti feladatának.

– Végül e kutatás által vizsgált **többi fejlett országban** (Egyesült Államok, Japán, Ausztrália, Izrael) a nonprofit foglalkoztatottak legnagyobb része (átlagosan 35 százaléka) az egészségügyben dolgozik, ezt követi az oktatás 29 százalékkal. Ez az eredmény jórészt az Egyesült Államokban és a Japánban tapasztalt helyzetnek köszönhető, a nonprofit tevékenység döntő többsége mindkét országban az egészségügy és a felsőoktatás területén zajlik. Ezekben az országokban egyedül az egészségügy a teljes nonprofit foglalkoztatás közel felét (46 illetve 47 százalékát) teszi ki, az oktatás, elsősorban a felsőoktatás további 22 százalékot. Ugyanakkor a szociális ellátás, melyben Nyugat-Európában a nonprofit szektorban foglalkoztatottak 27 százaléka dolgozik, az USA-ban és Japánban csupán 14 illetve 17 százaléknak ad munkát. Mindez e két ország nonprofit szektorának a szolgáltatások, illetve a középosztályok felé való orientálódását jelenti. A csoport másik két tagjánál – Izraelben és Ausztráliában – a kép ettől némileg különbözik. Izraelben az oktatásban és az egészségügyben foglalkoztatottak relatív aránya a fentiekkel ellentétesen alakul, az oktatásban – főként az alap- és középfokú oktatásban – eléri az 50 százalékot, az egészségügyben pedig a 27 százalékot. A jóléti szolgáltatásokhoz kötődő tevékenységek Ausztráliában is dominánsak, de itt a három terület – az egészségügy, az oktatás és a szociális ellátás – egyensúlyban van, részarányuk 19 és 23 százalék között mozog.

Az önkéntesekkel együtt a nonprofit szektor elit szolgáltató jellege – különösen az Egyesült Államokban – jóval kevésbé érzékelhető. Itt az önkéntes munka mintegy 40 százalékát a szociális ellátás, további 10 százalékát pedig a jogvédelem területén végzik. Az önkéntesek figyelembevételével tehát az amerikai nonprofit szektorban meglévő egészségügyi dominancia csökken, a szociális ellátás pedig a második legnagyobb nonprofit tevékenységgé válik. Ausztráliában is sok önkéntes dolgozik a szociális ellátásban, de a legtöbben a sport és a szabadidő területén tevékenykednek.

• *Öt típus*

Általánosságban elmondható, hogy az általunk vizsgált 22 ország nonprofit szektorában öt, többé-kevésbé eltérő szerkezetípust különböztethetünk meg (6. tábla). A

típusok bizonyos mértékig követik a régiók határvonalait, de ezen túlmenően speciális nemzeti vonásokat is tükröznek.

– Az oktatás dominanciája

Ez az alaptípus tekinthető a legelterjedtebbnek. Az általunk vizsgált 22 ország közül nyolc tartozik ebbe a típusba, az öt latin-amerikai ország közül négy, valamint Belgium, Írország, Izrael és az Egyesült Királyság. A modellre elsősorban az jellemző, hogy a nonprofit foglalkoztatási arány az oktatás területén a legmagasabb; a fenti országokban a nonprofit alkalmazottak átlagosan 48 százaléka dolgozik az oktatásban. A latin-amerikai országokban, Belgiumban és Írországon ez a katolikus egyház erős jelenlétét, valamint az alap- és középfokú oktatásban betöltött szerepét tükrözi. Izraelben szintén az oktatásnak az egyházzal való kötődése magyarázza a komoly nonprofit jelenlétet az oktatás területén. Az Egyesült Királyságban a nonprofit alkalmazottak a felsőoktatásban koncentrálnak. Ez a Thatcher érában végrehajtott reform hatását tükrözi, melynek keretében a felsőoktatás az állami felügyelet alól magán, nonprofit státuszba került.

Bár az itt említett országok mindegyikét az oktatás dominanciája jellemzi, abban eltérés tapasztalható, hogy mely egyéb területeken találhatunk még jelentős nonprofit aktivitást. Az Egyesült Királyságban például a kultúra és rekreáció területén dolgozik a nonprofit alkalmazottak egynegyede. Írországon, Izraelben és Belgiumban az egészségügyben található az alkalmazottak 25-30 százaléka, Mexikóban pedig a második legnagyobb nonprofit terület az üzleti, szakmai érdekképviselés. Bár ezen országok rendelkeznek tehát egy lényeges közös tulajdonsággal, más paramétereikben jelentősen eltérnek egymástól.

– Az egészségügy dominanciája

A nonprofit struktúra szempontjából a második csoportot az egészségügy dominanciája jellemzi; ezt a modellt az Egyesült Államokban, Japánban és Hollandiában figyelhetjük meg. Ezekben az országokban a nonprofit szektorban foglalkoztatottak átlagosan 45 százaléka tevékenykedik az egészségügyben, ami itt a nem állami jelleg szokatlanul erős jelenlétét tükrözi. E három országban az oktatásban is igen jelentős a nonprofit szektor szerepe, az USA-ban és Japánban a felsőoktatás, Hollandiában az alap- és középfokú oktatás területén.

– A szociális ellátás dominanciája

E harmadik modell a nyugat-európai országok közül Ausztriában, Franciaországban, Németországban és Spanyolországban figyelhető meg. Mind a négy országban jelentős a

katolikus egyház befolyása, ez azonban az oktatási szférában sokféle okból kifolyólag gyengült, és főként az egyéni szociális ellátás területén maradt jelentős. Ezekben az országokban a szociális ellátásban foglalkoztatottak részaránya átlagosan 44 százalék, bár két országban (Franciaországban és Spanyolországban) a nonprofit jelenlét az oktatásban is számottevő, Németországban pedig az egészségügy csak kis mértékben marad el a szociális ellátás mögött.

– A kultúra-rekreáció dominanciája

Az általunk vizsgált négy közép-európai országban a fentiekől teljesen eltérő modellel találkozhatunk, ahol is a nonprofit foglalkoztatottak nagy része a kultúra, sport és szabadidő területére összpontosul. Ez még a szocialista időkből származó örökség, amikor a sport és szabadidős egyesületek komoly állami támogatásban részesültek. A jelenlegi szerkezet kialakulásához az is hozzájárult, hogy a térség egyes országaiban a kommunizmus bukását követően alapítványokká alakították át a korábbi állami elosztású kulturális alapokat. Ezzel is összefügg, hogy Közép-Európában a legnagyobb és legstabilabb nonprofit szervezetek között sok a régi rendszerben gyökerező hagyományos szervezet.

– Az egyensúlyi modell

Végezetül az utolsó csoportba azt a három országot soroltuk, ahol egyetlen tevékenységi csoport sem emelkedik ki jelentősen a többi közül. Mind Ausztráliában, mind pedig Kolumbiában és Finnországban 14 és 26 százalék között mozog a három legnagyobb terület – az oktatás, az egészségügy és a szociális ellátás – teljes nonprofit foglalkoztatáson belüli részaránya, s ez egyetlen területen sem emelkedik 26 százalék fölé.

• Az egyházi tevékenység figyelembevételével sem következik be lényegi változás

A nonprofit szektorról alkotott általános kép akkor sem változik jelentősen, ha az egyházak nonprofit tevékenységét is figyelembe vesszük. Ahogyan azt a 8. ábra is mutatja – a rendelkezésünkre álló, 16 országra vonatkozó adatok alapján –, az egyházi szervezetek a nonprofit szektorban foglalkoztatottaknak átlagosan 6 százalékát alkalmazzák. Az egyházi tevékenység figyelembevételével az oktatás, az egészségügy és a szociális ellátás részaránya valamelyest csökken – 70 százalékról 66 százalékra –, de továbbra is domináns marad. Még az Egyesült Államokban is, ahol az egyházak részaránya a nonprofit foglalkoztatásban a legnagyobb (11 százalék), az egészségügy, az oktatás és a szociális ellátás (összesen 72 százalék) a fentiek figyelembevételével is domináns marad.

Mindent összevetve elmondható, hogy a nonprofit szektor távolról sem egységes, minden országban más formát ölt a helyi kulturális, történelmi, politikai és gazdasági

viszonyok függvényében. Ugyanakkor e struktúrák nem véletlenszerűen alakulnak ki, azokat az adott körülmények és a helyi feltételek együttesen határozzák meg.¹⁰

4. A bevételek nagy része saját forrásból és állami támogatásból származik, a magánjótékonyság nem jelentős

A vizsgált országok nonprofit szektorai nem csupán felépítésükben mutatnak eltérést, de bevételi szerkezetük is sok szempontból különbözik. Az alábbiakból kiderül, hogy a bevételek szerkezete a közvélekedéssel ellentétesen alakul.

- ***A magántámogatások csak korlátozott szerepet játszanak***

A nonprofit szektor számára nem a magántámogatások jelentik a legfontosabb bevételi forrást. Amint azt a 9. ábra is mutatja, a magánszemélyektől, vállalatoktól és alapítványoktól származó adományok a nonprofit bevételeknek átlagosan csupán 11 százalékát adják.

- ***Ár- és díjbevételek valamint állami támogatás***

A nonprofit szektor legjelentősebb bevételei díjakból és állami támogatásból származnak. A díjak és az egyéb kereskedelmi jellegű jövedelmek adják a teljes nonprofit bevétel közel felét (48 százalékát), míg az állami szektorból származó jövedelmek további 41 százalékot biztosítanak (9. ábra).

- ***Az országok közötti eltérésekről***

Általánosságban a fent elmondottak jellemzik az általunk vizsgált országokat, ugyanakkor néhány esetben ettől eltérő szerkezettel is találkozhatunk (10. ábra).

- **A díjbevételek dominanciája**

A bevételi adatokkal is rendelkező 21 országból 12-ben a finanszírozási források között az ár- és díjbevételek dominálnak. Ezen országok bevételi szerkezetében a saját források aránya 85 százalék (Mexikó) és 47 százalék (Cseh Köztársaság) között mozog. Általánosságban elmondható, hogy a díjbevételek fontos szerepet játszanak Latin-Amerikában, Közép-kelet-Európában és néhány Európán kívüli fejlett országban (Ausztrália, Japán, Egyesült Államok). Mint a későbbiekben látni fogjuk, mindez a nonprofit szektor szerkezetéből is adódik, a szektor mérete ugyanis az általa nyújtott szolgáltatások piacának a függvénye. A díjbevételek dominanciája nemcsak viszonylag nagy, hanem relatíve kis nonprofit szektorra is utalhat. Ahol kicsi a piac, mint Közép-Európában vagy Latin-Amerikában, a díjbevételektől való nagymértékű függőség kis nonprofit szektort eredményez. A nagy piacok esetében, mint

Ausztráliában vagy az Egyesült Államokban, a nonprofit szektor viszonylag nagy lehet, még abban az esetben is, ha a bevételek többsége díjakból származik. Ahol a fenti modell a jellemző, a nonprofit szektor fejlődése – méretét és szerkezetét tekintve – korlátozott és a piaci erők befolyása alá kerülhet.

– Az állami támogatás dominanciája

A bevételi adatokkal rendelkező 21 országból a fennmaradó kilenc sorolható a fentiek-től gyökeresen eltérő finanszírozási modellbe (10. ábra). Ezekben az országokban a nonprofit szektor fő bevételei nem díjakból és egyéb befizetésekből, hanem különböző állami támogatásból származnak, beleértve az állam által finanszírozott társadalombiztosítási és egészségügyi programokat is. Spanyolország és Finnország kivételével minden nyugat-európai ország ebbe a csoportba sorolható. Amint azt korábban már említettük, itt az az európai szociálpolitikába már hagyományosan beépült szubszidiaritási elv érvényesül, mely elismeri az államnak a szociális, jóléti szolgáltatások finanszírozásában betöltött nélkülözhetetlen szerepét, ugyanakkor a szolgáltatások többségének ellátását magán, nonprofit szervezetekre bízta.

Ez a modell figyelhető meg Izraelben is, ahol az állami egészségügyi juttatások privát egészségügyi szolgáltatókon keresztül jutnak el az érintettekhez. Bár hasonló kapcsolódások léteznek más országokban is (pl. a központilag működtetett, az idősek számára kidolgozott egészségbiztosítási program a Egyesült Államokban), az állami támogatás súlya itt jóval nagyobb, meghaladja a nonprofit bevételek 50 százalékát, sőt elérheti a 60 százalékát is. Általában ebbe a csoportba sorolhatók azok az országok, ahol a nonprofit szektor jelentős. Igaz ez Írországra, Hollandiára, Belgiumra és Izraelre, ahol a nonprofit tevékenység relatív súlya meghaladja az Egyesült Államokét. Természetesen az állami támogatás hatással van a nonprofit tevékenység bővülésének ütemére is.

– A magánjótékonyság

A magánjótékonyság egyetlen országban sem domináns, de sok helyen a magánadományok fontos szerepet játszhatnak a finanszírozásban. Érdekes módon ez elsősorban Közép-Kelet-Európára igaz, ahol a magánadományoknak a nonprofit bevételekhez viszonyított aránya eléri a 21 százalékot. Ez az arány minden más régióét nagymértékben meghaladja. Ezt a paradox eredményt valószínűleg egyes alkalmazotti igények vállalati finanszírozásának még a szocializmusból származó hagyománya, illetve az egyéb nonprofit támogatási formák viszonylag alacsony szintje indokolja. Fontos szerepet játszanak a még gyerekcipőben járó közép-európai nonprofit szektor számára a külföldről érkező adományok

is. A fejlett országok közül az Egyesült Államokban és Izraelben a legnagyobb a magánadományok súlya, de itt sem éri el a 13 százalékot.

• ***A tevékenységi területek közötti különbségek***

Az országoként eltérő bevételi szerkezet nagyrészt annak tulajdonítható, hogy a források tevékenységi területenként eltérnek, az egyes országokban pedig más és más területek dominálnak.

– A legfontosabb bevételi forrást a 10 közül 6 tevékenységi csoportban a **saját tevékenységből származó díjbevételek** jelentik (11. ábra). Ez az üzleti, szakmai és munkavállalói érdekképviselések, valamint a kultúra és rekreáció esetében tökéletesen érthető. A terület- és gazdaságfejlesztési szervezetek esetében a magyarázat az e kategóriába sorolt lakásellátási szervezetek nagy számában keresendő. Ami az alapítványokat illeti, bevételeik fő forrását az alaptőke befektetéséből származó jövedelmek jelentik. A környezetvédelmi szervezetek a magas tagdíjaknak köszönhetően sorolhatók ebbe a csoportba. Végül a jogvédelem területén működő szervezetek is valamivel több bevételhez jutnak díjakból (pl. a jogi szolgáltatások díjaiból vagy a tagsági díjakból), mint állami támogatásból.

– A 10 általunk vizsgált tevékenységi terület közül háromban a bevételek legjelentősebb forrása az **állami támogatás**. A jóléti szolgáltatások fő területein, az egészségügyben, az oktatásban és a szociális ellátásban az állami hozzájárulás aránya 46 és 57 százalék között mozog.

– Egy olyan terület van csupán, a nemzetközi segítségnyújtás, ahol a **magánadományok** jelentik a fő bevételi forrást, de az adományozó alapítványok esetében is jelentős a szerepük. A magánadományok a vallási gyülekezetek számára is fontos bevételi forrást képviselnek.

• ***Bevételi szerkezet az önkéntesek figyelembevételével***

A bevételi szerkezet alapvetően megváltozik, ha az önkéntes munkát is tekintetbe vesszük. Bár a három fő bevételi forrás nagyságrendi sorrendje nem változik, a magánjótékonyosság súlya ez esetben jelentősen megnő (11-ről 27 százalékra), ugyanakkor a díjbevételek aránya 40 százalékra, az állami támogatásoké pedig 33 százalékra csökken (12. ábra). Mivel az önkéntesek főként a sport és szabadidő területén dolgoznak, a bevételi források sorrendje nem változik. A díjbevételeknek a kultúra és rekreáció területén tapasztalható dominanciája 64 százalékról 46 százalékra csökken, míg a magánadományok részaránya ugyanitt 14 százalékról 40 százalékra nő. Az önkéntesek figyelembevételével négy további területen

figyelhető meg a magánjótékonyosság dominanciája, a környezetvédelem, a jogvédelem, az adományosztás és a szociális ellátás területén.

- ***Az egyházi tevékenység beszámítása csupán mérsékelt változásokat hoz***

Az egyházi tevékenység beszámítása csak kis mértékben változtat a nonprofit finanszírozás általános képén. Az összbevételen belül a magánadományok súlya 10 százalékról 12 százalékra nő (16 országra vonatkozó adatok alapján). Az egyházi önkénteseket is figyelembe véve a magánjótékonyosság részaránya 29-ről 32 százalékra nő, de továbbra is a díjbevételek (34 százalék) és az állami támogatás (34 százalék) mögött marad. Egyedül az Egyesült Államok esetében változik meg jelentősen a kép, itt a magánjótékonyosság 13-ról 21 százalékra, az egyházi önkénteseket is figyelembe véve 27 százalékról 37 százalékra emelkedik.

5. A szektor mint foglalkoztatás-élénkítő tényező

A nonprofit szektor nem csupán komolyabb gazdasági erőt képvisel az általánosan feltételezettnél, de az utóbbi években a foglalkoztatás területén az általunk vizsgált országok többségében az átlagosnál jóval nagyobb növekedést is mutat.

- ***A nonprofit szektor a gazdaság átlagos növekedési ütemének tükrében***

Abban a 8 országban, melyekről idősoros adatokkal rendelkezünk, a nonprofit foglalkoztatás 1990 és 1995 között átlagosan 24 százalékkal, azaz évente több, mint 4 százalékkal nőtt (13. ábra). Összehasonlításképpen ezekben az országokban az összes foglalkoztatott száma ugyanabban a periódusban csupán 9 százalékkal, éves szinten kevesebb, mint 2 százalékkal bővült. A foglalkoztatás tehát a nonprofit szektorban két és félszer nagyobb ütemben nőtt, mint a gazdaság egészében.¹¹

- ***A növekedés főként Nyugat-Európában jelentős***

1990 és 1995 között a nonprofit szektor foglalkoztatotti létszámának bővülése Európában volt a legnagyobb. A növekedés a mindkét időpontban vizsgált országokban (Franciaországban, Németországban, Hollandiában és az Egyesült Királyságban) átlagosan 24 százalékos volt, míg a gazdaság egészében átlagosan 20 százalékos, azaz 3,8 millió új számított főállású foglalkoztatotról beszélhetünk. A másik három fejlett országban (Izraelben, Japánban és az Egyesült Államokban) a bővülés a szektorban átlagosan 20 százalékos volt, míg a gazdaság egészében csupán átlagosan 11 százalék (azaz 16 millió új számított főállású foglalkoztatott).

• ***Az egészségügy és a szociális ellátás a növekedés motorja***

1990 és 1995 között a nonprofit munkahelyek száma két területen növekedett jelentősen, az egészségügy és a szociális ellátás területén. Az egészségügyben 40 százalékkal, a szociális ellátásban 32 százalékkal nőtt az új munkahelyek száma (14. ábra). Ez az arány jóval meghaladja az időszak elején mért növekedési ütemet, mely megegyezett a gazdaság egészére jellemző átlagos értékkel. A nonprofit oktatási szervezetekben szintén komoly mértékű volt a munkahelyteremtés, bár kisebb, mint az időszak elején. A gazdaságfejlesztéssel foglalkozó szervezetekre átlagosan a munkahelyek számának 5 százalékos emelkedése jellemző.

• ***Nyugat-Európában a szociális ellátásnak köszönhető a növekedés***

Az átlagtól eltérően Nyugat-Európában a nonprofit munkahelyek bővülése nem az egészségügynek (16 százalék), hanem a szociális ellátásnak köszönhető (50 százalék). Nyugat-Európa gazdaságfejlesztéssel foglalkozó szervezeteiben a munkahelyek száma 38 százalékkal nőtt, ez 11 százalékkal járult hozzá a nonprofit foglalkoztatás bővüléséhez. Valószínűleg ezek a számok az Európai Közösségnek és a kormányoknak az európai régióra irányuló munkaerő-képzést és fejlesztési programokat támogató beruházásait tükrözik.

• ***„Piacosodás”***¹²

A nonprofit munkahelyek számának fenti növekedése nem a magánjótékonyság vagy az állami támogatások bővülésének, hanem elsősorban a díjbevételek jelentős mértékű emelkedésének köszönhető. Amint az a 15. ábrán is látható, 1990 és 1995 között az 1990-es adatokkal is rendelkező 6 országban a nonprofit jövedelmek növekményének 52 százalékat a díjbevételek emelkedése adja. Összehasonlításképpen az állami támogatás 40 százalékot, míg a magánadományok 8 százalékot jelentenek. A díjbevételek részaránya tehát a korábbiakhoz képest nőtt, míg a magánjótékonyság és az állami támogatás aránya csökkent.

Ez az általános trend azonban nem mindenhol volt jellemző. Izraelben, Magyarországon és az Egyesült Királyságban például a nonprofit szektor állami támogatásának mértéke jelentősen nőtt. A másik három országban ez a támogatási forma abszolút értékben nőtt ugyan, de az összes nonprofit bevétel százalékában csökkent, ezzel is rákényszerítve a szektort arra, hogy még inkább a díjbevételekhez és más piaci eszközökhöz forduljon. Ez a piacosodási trend azonban nemcsak az Egyesült Államokban – ahol ennek hagyományai vannak –, de Nyugat-Európában is jellemző volt. Franciaországban és Németországban a díjbevételek és a szolgáltatási díjak nagyobb ütemben nőttek, mint a teljes nonprofit bevétel, azaz százalékos arányuk is megnövekedett.

• ***A magánadományok kismértékben bővültek***

A magánadományok ebben az időszakban változó képet mutattak. Minden országban tapasztalható bizonyos mértékű bővülés, három országban azonban (az Egyesült Államokban, Magyarországon és Franciaországban) ez jelentős mértékű, 10 százalékot is meghaladó volt. Mivel azonban a növekedés bázisa nem jelentős, a teljes nonprofit bevételt ez lényegesen nem befolyásolta. A vizsgált hat ország közül ötben a magánjótékonyság ebben a periódusban csökkent, de még Franciaországban is, ahol bővült, a díjbevételek növekedése ennek négyszerese volt.

KÖVETKEZTETÉSEK

A fentiek alapján megállapítható, hogy a nonprofit szektor világszerte hatalmas és rendkívül dinamikusan fejlődő társadalmi tényezővé vált. A nonprofit szervezetek nem csupán fontos emberi szükségleteket elégítenek ki, de komoly és egyre növekvő gazdasági erőt képviselnek, nagymértékben hozzájárulva ezzel a gazdasági és társadalmi élet fejlődéséhez. A szektor országonként eltérő ütemben fejlődik; *míg egyes országokban a kormány és az üzleti élet egyenjogú partnere, másutt bizonytalan jövőjű, törékeny képződmény.* Egyetlen megállapítás sem vonatkozhat egyformán minden országra, érdemes tehát hangsúlyozni az általunk vizsgált régiókra érvényes általános és specifikus törvényszerűségeket.

Közép-Kelet-Európa: A szektor kettőssége

E tanulmány adatai alapján elmondható, hogy a közép-kelet-európai nonprofit szektornak talán a kettősség a legjellemzőbb tulajdonsága. Az 1989-től kezdődő, a kommunizmus bukása óta tartó időszakot a „civil társadalom újjászületésének” is szokták nevezni, bár ez az újjászületés korántsem volt fájdalommentes. A hatalmas energiaráfordítás ellenére a szektor még mindig nem érte el a felnőtt kort. Az általunk vizsgált adatok alapján *a szocializmus utáni nonprofit szektor egyik legmeglepőbb vonása a kommunista örökség továbbélése*, melyre a kultúra és rekreáció, valamint a szakmai érdekképviselések és egyesületek viszonylag erős pozíciója utal, ez a két terület volt ugyanis, melyet a kommunista rendszer nemcsak eltűrt, hanem támogatott is. A régi és az új együttélése során keletkezett feszültséget azonban nemhogy csökkenteni, de sok esetben még felismerni sem sikerült. A nonprofit szervezetek ugyanakkor, – a fejlett világgal ellentétben – a jóléti államhoz legjobban kötődő területeken, a szociális ellátásban, az egészségügyben és az oktatásban még mindig csak korlátozottan működnek. Mindez a közép-kelet-európai polgároknak az állam jóléti szerepvállalásával kapcsolatos elvárásait tükrözi, melyek – ismerve a kommunista rendszer hatalommal való visszaéléseit – meglehetősen paradoxnak tűnnek. Ez a belső ellentmondásosság teszi szükségessé Közép-Kelet-Európában a nonprofit szektor folyamatos fejlesztését és hatékonyabbá tételét. A feladatok közül az alábbi három tűnik a legfontosabbnak:

- *A törvényesség erősítése*

A közép-kelet-európai nonprofit szektorban tapasztalható zavarok jórészt a folyamatosan felmerülő legitimációs problémáknak tulajdoníthatók. Közvetlenül a kommunizmus bukása után, a szektor korai fejlődését számos országban néhány, nagy nyilvánosságot kapott botrány is kísérte. Ezek sok esetben a törvényi szabályozás hiányosságaiból adódtak, melyek a szektorban megjelenő ügyeskedők számára lehetővé tették, hogy a nonprofit szervezeti formát személyes anyagi gyarapodásukra használják fel. Szerencsére a régió sok országában mára olyan új jogi keretek jöttek létre, melyek egyértelműbben tisztázzák a sokféle nonprofit szervezet szerepét és célját, néhány országban a szervezetekre és adományokra vonatkozó, adózással kapcsolatos kérdéseket is rendezték. *A régióban létrejött jogi keretek sok szempontból fejlettebbek a nyugati, jóval esetlegesebben kialakult szabályozásnál.* A nonprofit szereplők magatartása azonban a jogi fejlettség szintjétől még jócskán elmaradt, a szektor társadalmi megítélését továbbra is az „illúzióvesztés” jellemzi. Ennek a tendenciának a megfordításához számottevő, a szektorral kapcsolatos ismereteket és közvélekedést befolyásoló befektetésekre és egy hatékony nonprofit etikai kódex megalkotására van szükség.

• ***A szakmai fejlődés feltételei***

A fenti adatok elemzése során felmerült második kulcskérdés az, hogy mennyi idő szükséges egy életképes, önfenntartó nonprofit szektor létrehozásához. Úgy véljük, hogy a Közép-Kelet-Európában végbement jelentős fejlődés ellenére öt évvel a kommunizmus bukása után a nonprofit szektor más országok szektorainak (lásd Latin-Amerika vagy Nyugat-Európa) még mindig halvány tükörképe csupán. Hosszú évek munkája és beruházások sora szükséges ahhoz, hogy egy kiegyensúlyozott nonprofit szektor és civil társadalom létrejöhessen. Alapvető fontosságú a kezdeti időszakot jellemző, nyugati segítséggel létrejött magas szintű szakmai képzési rendszer kiépítésének folytatása, továbbá a szektor szervezeti infrastruktúrájának fejlesztése. Erre az infrastruktúrára egyrészt a képzés és az információáramlás javítása céljából, másrészt, különösen országos szinten, a kormánnyal szembeni egységes fellépés érdekében van szükség. Hasonló erőfeszítések, bár eredményeztek előrelépéseket, gyakran a nonprofit vezetők ellenállásába ütköznek, akik tartanak az előző rendszer „csúcsszervezeteire” emlékeztető „ernyőszervezetektől”.

• ***Pénzügyi források biztosítása***

Végül, mint mindenhol, ebben a régióban is nagy szükség van a szektor pénzügyi alapjainak megteremtésére, amihez nagyrészt a jótékonyosság és az adományozás kultúrájának fejlődése szükséges. Szerencsére a vállalati támogatás itt nagy múlttal rendelkezik, a szektornak azonban magánadományokra is szüksége van, hogy a díjbevételektől és az intézményi

támogatásoktól függetlenedni tudjon. A további fejlődéshez az állami forrásokból származó bevételekre is szükség van, ami Európa más országában a nonprofit növekedés motorjává vált.

Latin Amerika: A dualitás problémája

Míg Közép-Kelet-Európát elsősorban a fent leírt belső ellentmondásosság jellemzi, Latin-Amerika nonprofit szektorának központi vonása a „dualitás”. A régióban tulajdonképpen két nonprofit szektor működik egymás mellett. Az egyik a társadalmi és gazdasági elithez kapcsolódó hagyományos karitatív szervezeteket foglalja magába, a másik pedig az alulról építkező viszonylag új szervezeteket és az ezek támogatására létrehozott nagyobb, nem-kormányzati szervezeteket egyesíti. Tapasztalataink szerint az első továbbra is domináns szerepet tölt be, de ez utóbbi gyorsan szaporodó, hivatalosan be sem jegyzett szervezetek is egyre jelentősebb szerephez jutnak. Ebben a helyzetben Latin-Amerikának a következő kihívásokkal kell szembenéznie:

• Egységes szektor létrehozása

Elsősorban a latin-amerikai nonprofit szektor két különálló elemének összekapcsolására van szükség, egy közös érdekekkel és szükségletekkel rendelkező egységes civil szféra létrehozása érdekében. A „civil társadalom” koncepciója már megjelent, ám a szektornak jóval több kapcsolatfelvételt és párbeszédre volna szüksége.

• A szakmai fejlődés feltételei

Latin-Amerikában a nonprofit szektor fejlesztésének egyik lehetséges útja a szakmai színvonal emelése, képzéssel és az infrastruktúra kiépítésével foglalkozó szervezetek révén. Bár a képzés érdekében már eddig is sok erőfeszítést tettek, mind erre, mind pedig az infrastruktúra fejlesztésére hiányoznak a hazai feltételek. Ezeknek a feltételeknek a megteremtése tehát a régió elsődleges feladata. Ugyanilyen fontos azonban a helyi jótékonyági szervezetek ösztönzése a szektor anyagi támogatása érdekében. Az eddigi számottevőnek mondható lépések során Latin-Amerikában megérett a helyzet arra, hogy a régió nonprofit szektorának informális szervezetei a szektor hagyományos felével, valamint a kormányzati és az üzleti körökkel egyenrangú partnerré váljanak.

• Az állam és a szektor viszonya

Az utóbbi években a kormányzatok Latin-Amerika sok országában a nonprofit szervezetek jelentős támogatóivá váltak, bár az állam és a szektor kapcsolata továbbra is feszült

maradt. Ez részben a két fél kapcsolatát szabályozó átlátható jogszabályok hiányának, másrészt a hagyományos kliensrendszernek tulajdonítható, így a nonprofit szervezetek alapítása és működése a helyi és nemzeti elit szeszélyeitől függ. A jövő elsődleges prioritása tehát az állam és a szektor közötti együttműködés erősebb alapokra helyezése annak érdekében, hogy a nonprofit szervezetek autonómiája sértetlen maradjon. Másfelől lényeges, hogy a nonprofit szektor egyre több kapcsolatot keressen üzleti körökkel, nem utolsósorban az államtól való túlzott függőség csökkentése érdekében.

- ***A politikában való részvétel***

A nonprofit szektor kormányzati kapcsolatainak fejlesztésére kínálkozik egy másik út is, ez pedig a régió sok országában kezdeményezett „közügyek fóruma”. A társadalmi és politikai szereplők párbeszédének e színterén való részvétel is hozzásegítheti a szektort az állammal való kapcsolatának javításához. Sok országban történt már előrelépés annak érdekében, hogy a nonprofit szervezetek részt vegyenek a politika formálásában és a politikai döntések végrehajtásában, de ezen a téren is sok még a tennivaló.

A fejlett országok: A megújulás feladata

Míg Közép-Európában és Latin-Amerikában a nonprofit szektor legfontosabb feladata a szakmai feltételek és az anyagi bázis megteremtése, addig a fejlett régió kulcsfontosságú kérdése a megújulás. Amint láthattuk, a 90-es évtized a nonprofit szektor számára a számottevő növekedés időszaka volt. Többek között a szociális ellátás különböző formái iránt mutatkozó bővülő kereslet és a kormányzat súlyának visszaszorulása növelte a nonprofit szektor jelentőségét. *Ez a növekedés sem volt azonban problémamentes, a fejlett világ nagy mértékű állami támogatáshoz szokott, egyre nagyobb díjbevételekkel kecsegtetett nonprofit központjai fokozatosan eltávolodtak a lakosságtól.* A szervezetek egy része már régóta hatalmas bürokratikus intézményként működik, csakúgy mint maga az államigazgatás, más része pedig egyre inkább olyan üzleti vállalkozásra hasonlít, mellyel maga is versenyben van. A régió nonprofit vezetői és politikusai tehát az utóbbi időben a túlbürokratizálódás és az elüzletiesedés kettős veszélyével kell, hogy szembenézzenek.

- ***Megújított stratégia***

Hovatartozásának és alapvető értékeinek megőrzéséhez a nonprofit szektor folyamatos megerősítésre és megújításra szorul. Mindez egyrészt rendszeres stratégiai tervezést, a szer-

vezetek által fontosnak tartott értékeket közvetítő, megújított képzési és vezetési modelleket, másrészt a társadalmi élet szereplői között zajló, a szektor szerepéről folytatott kritikai jellegű párbeszédet jelenti. Ha a szektor maga nem méltó a támogatásra, az állampolgároktól sem várható el, hogy kiálljanak mellette.

• *Beszámoltathatóság és hatékonyság*

A lakosság bizalmát megőrzendő, a szektornak fel kell mutatnia értékeit és eredményesen kell munkálkodnia a közjó érdekében. Ez jóval többet jelent a hagyományos vezetőképzés vagy az üzleti és politikai életből átvett vezetési módszerek adaptálásánál. Egy jellegzetesen nonprofit képzési módszer létrehozására van szükség, mely a szektor jellegéből adódó értékek és erkölcsiség szem előtt tartása mellett is hatékony tud maradni. Sok országban már jelentős előrelépés tapasztalható ezen a téren, de elsősorban Nyugat-Európában továbbra is van tennivaló.

• *A magántámogatás bővítése*

A szervezeti és vezetési kérdések mellett a szektor jövője szempontjából különösen fontos a magánadományok körének bővülése, elsősorban a kormányzattól és az üzleti köröktől való bizonyos fokú függetlenedés miatt. Amint láttuk, ez a támogatási forma sok országban továbbra is csupán marginális szerepet tölt be, és még a hagyományosan adományozó országokban sem tudott lépést tartani az általános növekedéssel. Hosszú távon tehát a magánjótékonyság ösztönzésére komoly szükség van. Az utóbbi időben sok fejlett országban az adománygyűjtő alapítványok számának növekedése a magánjótékonyság megerősödésének pozitív trendjét jelzi – egy olyan trendet, melyet mind a politikusoknak, mind pedig a nonprofit vezetőknek bátorítaniuk kell. Demográfiai változások és a munkaerőpiac zsugorodása sok országban arra enged következtetni, hogy nagy mennyiségű potenciális önkéntest lehetne mozgósítani, ami szintén a nonprofit munka hatékonyságát erősíthetné. Ez azonban a vezetés részéről a szektor fontosságának tudatosítását kívánja meg, a fizetett és az önkéntes munka egymást kiegészítő felhasználását tételezi fel, különösen azokban az országokban, ahol a munkanélküliségi ráta igen magas.

• *Nemzetközi integráció és globalizáció*

Az európai országok egyre nagyobb lépéseket tesznek az integráció és a harmonizáció felé, ami növelni fogja a nemzetek fölötti kormányzati szervezetek nonprofit szektorban betöltött szerepét. Egyelőre azonban az Európai Unió és más nemzetközi szervezetek egyaránt bizonytalanok a szektor és a civil társadalom megítélését illetően. Az Európai Bizottság e kutatás első szakaszának felhasználásával készült hivatalos „Közleménye” egyike a helyes

irányba tett lépéseknek. Mind az Európai Bizottság, mind a nonprofit vezetők sokat tehetnek annak érdekében, hogy a nemzetközi hatókörű szervezetek az „Új Európában” az „Új Európáért” dolgozhassanak tovább. Általánosságban tehát elmondható, hogy a globalizáció a nonprofit szektort sem kerülte el. A politikusok és a nonprofit vezetők feladata, hogy a határokon átnyúló nonprofit tevékenységek számára megfelelő jogi környezetet teremtsenek a nemzeti érdekek megsértése nélkül.

Véggövetkeztetések

Ennek a tanulmánynak az volt a célja, hogy felhívja a figyelmet a nonprofit szektorral kapcsolatos ismeretek bővítésének és a szektort érintő trendek folyamatos figyelemmel kísérésének szükségességére. Egy életerős civil szektor ma már nem tekinthető luxusnak, sokkal inkább az emberek alapvető igényei közé sorolható.

A civil szervezetek a polgárok szócsövei, beszámoltathatják a kormányokat, településeket támogathatnak, kielégítetlen szükségletekre irányíthatják a figyelmet és általánosságban javíthatják az élet minőségét. *A szektor helyének a világ szellemi térképén történő kijelölése ezért rendkívül sürgető feladat.* Ha csak részben is sikerült hozzájárulnunk e cél eléréséhez, tanulmányunk már elérte célját.

JEGYZETEK

1. A nonprofit szektor „strukturális-operacionális definíciójának” további elemzését lásd még: Lester M. Salamon és Helmut K. Anheier, *Defining the Nonprofit Sector: A Cross-national Analysis* (Manchester, U.K.: Manchester University Press, 1997).
2. Lester Salamon, „The Rise of the Nonprofit Sector”, *Foreign Affairs*, vol. 74, No. 3 (July/August 1994)
3. Joseph Stiglitz, 1998 Wider Lecture, Helsinki (January 1998)
4. Az első kutatási szakasz eredményeinek összefoglalóját lásd: Lester M. Salamon és Helmut K. Anheier, *The Emerging Sector: An Overview* (Baltimore: Johns Hopkins Institute for Policy Studies, 1994), újra kiadva *The Emerging Nonprofit Sector*, Vol. 1 in the Johns Hopkins Nonprofit Sector Series (Manchester: Manchester University Press, 1996). Magyar kiadás: Lester M. Salamon – Helmut K. Anheier: Szektor születik (Nonprofit Kutatócsoport, Budapest, 1995). További részletekről lásd a Manchester University Press kiadásában, a Johns Hopkins Nonprofit Sector sorozatban megjelent kiadványokat. A Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project kiadványainak teljes listájáért forduljon hozzánk a hátsó borítón feltüntetett címen.
5. Technikailag pontosabb, ha a „hozzáadott értékhez” való nonprofit hozzájárulást vetjük össze a GDP-vel. A nonprofit szektorban a hozzáadott érték közgazdaságilag megegyezik a bérköltségek és az önkéntes munkaórák értékének összegével. Ily módon az általunk vizsgált 22 ország nonprofit szektora 840 milliárd dollár hozzáadott értéket hoz létre, azaz átlagosan a GDP 3,5 százalékát adja. Így a szektor még mindig a világ nyolcadik legnagyobb gazdasága lehetne.
6. Az egyházi személyek száma hozzáadódik az egyházakhoz kapcsolódó szolgáltató szervezetekben dolgozók számához (pl. kórházak, szociális ügynökségek, népkonyhák), akikkel a fenti adatok véglegesítésénél már számoltunk.

7. Ismerte az USA gazdaságának méreteit, abszolút értékben az amerikai nonprofit szektor továbbra is nagyobb. Így a vizsgált 22 ország nonprofit szektorának összesen 18,97 millió számított főállású foglalkoztatottja közül 8,6 millió, azaz 45 százalék amerikai. Összehasonlításképpen Nyugat-Európa általunk vizsgált kilenc országa 5,6 millió (30 százalék) nonprofit alkalmazottat foglalkoztat, Japán 2,1 milliót (11 százalék), az öt latin-amerikai ország összesen 1,9 milliót (10 százalék), az egyéb fejlett országok (Ausztrália és Izrael) 0,5 milliót (3 százalék) és a négy közép-kelet-európai ország összesen 0,2 milliót (1 százalék). Ezen adatokat a *Függelék I. táblájában* összegeztük.

8. Németország esetében ez az érték a Kelet-Németországgal történt összevonásból adódik. Kelet-Németország nélkül ez az adat 5,5 százalék körül, azaz jóval az átlag felett lenne.

9. Az országok nonprofit szektorainak alakulását befolyásoló erők részletesebb elemzéséről és a kialakult struktúrákról lásd: Lester M. Salamon és Helmut K. Anheier, „Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit Sector Cross-Nationally”, *Voluntas*, Vol. 9, No. 3 (September 1998) pp. 213-248.

10. Az eltérő típusok további elemzéséhez lásd a 9. *lábjegyzetet*.

11. Ezek az adatok nem tartalmazzák az Egyesült Királyság felsőoktatásában, a Thatcher-éra alatt végbement szerkezeti változásokat, mivel 1990-re és 1995-re ezekről a szervezetekről összehasonlítható adatok nem álltak rendelkezésünkre. Megjegyezzük, hogy az 1990-es német adatok csupán Nyugat-Németországra vonatkoznak, ezért a német nonprofit szektor növekedése részben az 1990-es egyesülésnek tulajdonítható.

12. A koncepciónak az Egyesült Államokra vonatkozó elemzését lásd: Lester M. Salamon: „The Marketization of Welfare: Nonprofit and For-Profit Roles in America’s Welfare State”, *Social Service Review*, Vol. 67, No. 1 (March 1993) pp. 16-39.

FÜGGELÉK

Magyarázatok

A. Definíciók

Az itt szereplő adatok közös vonásokkal rendelkező, de eltérő területeken tevékenykedő szervezetekre vonatkoznak. A szektor jellemzőinek leírására a Johns Hopkins összehasonlító program kutatói megalkották az alábbiakban részletezett „strukturális-operacionális definíciót” valamint kidolgozták a Nonprofit Szervezetek Nemzetközi Osztályozási Rendszerét (ICNPO).

1. Szervezettípusok

A kutatásban résztvevő szervezeteknek az alábbiakban részletezett definícióban szereplő öt feltételnek kell megfelelniük:

Intézményesültség

Nem feltétlenül szükséges a bejegyzés vagy a hivatalos nyilvántartásba vétel, az intézményesültség kifejeződik az alapszabály, valamilyen fokú belső strukturáltság, bizonyos állandó célok, szerkezet, tevékenység és szervezeti határok meglétében. Csupán az emberek ad hoc módon, rövid távra szerveződött, szerkezeti és szervezeti felépítés nélküli csoportjait zártuk ki a vizsgálatból.

Kormánytól való függetlenség

Ez nem jelenti azt, hogy a nonprofit szervezetek ne kaphatnának jelentős állami támogatást, vagy hogy vezetőségükben ne lehetnének jelen állami tisztviselők, csupán arról van szó, hogy a kormánytól szervezetileg függetlenek és kormányzati hatalommal nem rendelkeznek.

Önkormányzatiság

Egyes magán, nem állami szervezetek ugyanakkor oly mértékben lehetnek a kormányzat vagy egyes vállalatok alá rendelve, hogy bár szervezetileg elkülönülve, de valójában ezek részeként működnek. E feltételnek tehát akkor felelnek meg a szervezetek, ha belső működési szabályzatuk szerint irányítják és ellenőrzik saját tevékenységüket, és számottevő autonómiával rendelkeznek.

Profitszétosztás tilalma

A nonprofit szervezetek termelhetnek profitot, de azt alaptevékenységükre kell fordítaniuk, nem fizethetik ki tulajdonosaiknak, tagjaiknak, alapítóiknak vagy vezetőiknek. Az alapvető kérdés tehát az, hogy miként kezelik a profitot. Ha visszaforgatják, vagy bármi más módon a szervezet deklarált céljaira használják fel, abban az esetben nevezhetjük nonprofit szervezetnek az adott intézményt.

Önkéntesség, öntevékenység

E feltétel két, különböző szempontra, egyrészt a szervezet munkáját segítő önkéntesekre (vezetőségi tagok, önkéntes munkások), másrészt a nem kötelező tagságra utal. Azokat a szervezeteket, melyek kötelező, jogszabályban előírt tagsággal rendelkeznek, nem tekintjük nonprofit szervezetnek, így nem vizsgáltuk azokat a szakmai szervezeteket sem, melyek bizonyos szakmák művelését szervezeti tagsághoz kötik.

Szövetkezetek, kölcsönös biztosítók és önszegélyező csoportok

E definíció szempontjából bizonyos típusú szervezetek szürke foltoknak tekinthetők. A szövetkezetek többségét, a kölcsönös biztosítókat és az önszegélyező csoportokat elméletileg kizárhatnánk a kutatásból, mivel nem felelnek meg a „profit fel nem osztás” követelményének. Úgy határoztunk azonban, hogy az adatgyűjtést azokra a szövetkezetekre, biztosítókra és hasonló szervezetekre is kiterjesztjük, ahol a szolgáltatás elsődlegesen egy adott közösség javát szolgálja, és a profittermelés csupán másodlagos.

A strukturális-operacionális definícióról és annak alkalmazásáról lásd még Lester M. Salamon és Helmut K. Anheier: *Defining the Nonprofit Sector: A Cross-National Analysis*. Manchester: Manchester University Press, 1997, továbbá a Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project Working Paper Series részeként kiadott definíció-gyűjteményt, melyek beszerezhetők a Johns Hopkins Institute for Policy Studies e tanulmány hátsó borítóján feltüntetett címén.

2. Tevékenységi területek

Amennyiben egy szervezet vagy szervezettípus megfelel a nonprofit szervezetekkel szemben támasztott követelményeknek, a Nonprofit Szervezetek Nemzetközi Osztályozási Rendszere (ICNPO) alapján besorolásra kerül. Az ICNPO rendszert e kutatás során, az ENSZ Nemzetközi Standard Ipari Jegyzéke (ISIC) alapján fejlesztettük ki. Az ICNPO alcsoportokba

való besorolást az adott szervezet elsődleges gazdasági tevékenysége, azaz a legmagasabb működési költséggel járó tevékenység határozza meg. Így például az elsősorban egészségügyi szolgáltatást nyújtó nonprofit szervezetet akkor is egészségügyi szervezetnek tekintjük, ha másodlagos tevékenységként kutatással is foglalkozik. Az elsődlegesen általános iskolát működtető vallási kötődésű szervezet az oktatás, nem pedig a vallás címszó alá kerül. Mivel a besorolás szervezetenként nem minden esetben lehetséges, gyakran szervezetcsoportokra is vonatkoztatható.

Az alábbi táblázatban soroljuk fel az ICNPO csoportokat és alcsoportokat. Ennél részletesebb leírást lásd: Lester M. Salamon és Helmut K. Anheier: „The International Classification of Nonprofit Organizations: ICNPO-Revision 1, 1996,” *Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project*, No. 19. Baltimore: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies, 1996.

A/1. tábla

A Nonprofit Szervezetek Nemzetközi Osztályozási Rendszere Csoportok és alcsoportok

1.	KULTÚRA ÉS REKREÁCIÓ
1 100	Kultúra és művészetek
1 200	Sport
1 300	Egyéb rekreáció
2.	OKTATÁS ÉS KUTATÁS
2 100	Alap- és középfokú oktatás
2 200	Felsőoktatás
2 300	Egyéb oktatás
2 400	Kutatás
3.	EGÉSZSÉGÜGY
3 100	Kórházak és rehabilitáció
3 200	Szanatóriumok

3 300	Mentális ellátás, krízisintervenció
3 400	Egyéb egészségügyi ellátás
4.	SZOCIÁLIS SZOLGÁLTATÁSOK
4 100	Szociális szolgáltatások
4 200	Katasztrófaelhárítás, polgári védelem menekültek ellátása
4 300	Szociális pénzügyi támogatások
5.	KÖRNYEZETVÉDELEM
5 100	Környezetvédelem
5 200	Állatvédelem
6.	TELEPÜLÉS-, GAZDASÁG-, ÉS KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉS, LAKÁSÜGY
6 100	Gazdaság-, és településfejlesztés
6 200	Lakásügy
6 300	Foglalkoztatás és képzés
7.	POLGÁRI JOGOK, ÉRDEKVÉDELEM, POLITIKA
7 100	Állampolgári és érdekvédelmi szervezetek
7 200	Jogi szolgáltatások
7 300	Politikai szervezetek
8.	JÓTÉKONYSÁG ÉS ÖNTEVÉKENYSÉG
9.	NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK
10.	VALLÁSI SZERVEZETEK
11.	SZAKMAI ÉS ÜZLETI SZERVEZETEK, SZAKSZERVEZETEK
12.	EGYÉB, BESOROLATLAN

B. Kulcsváltozók

A kutatásba bevont 22 ország nonprofit szektorának jellemzésére, méreteinek és karakterének bemutatására négy kulcsváltozót vizsgáltunk. Ezen változók pontos jelentését és a tárgyalásuk során használt egyéb kifejezéseket az alábbiakban részletezzük.

1. Kiadások

E tanulmányban a „kiadások” kifejezés a „működési kiadásokat”, azaz egy szervezet általános működése során felmerült költségeket jelenti. Ez magába foglalhatja a bérkifizetést, a különböző juttatásokat, egyéb munkáltatói költségeket, a forgóeszközök beszerzését, szolgáltatások igénybevételét, vagy bármilyen díj kifizetését. A működési kiadások nem tartalmazzák a felhalmozási kiadásokat, mint például a telekvásárlás, az építkezés, a gépek és berendezések beszerzése.

2. Foglalkoztatás

A szövegben szereplő „foglalkoztatás”, „alkalmazott”, „munkahely” kifejezések minden esetben a „számított főállású” foglalkoztatásra vagy alkalmazottra vonatkoznak. A részmunkaidőnek főmunkaidőre való átszámítása a főmunkaidős dolgozók adott országra jellemző napi óraszámának a figyelembevételével történt. Ezzel biztosítjuk, hogy a szektor minden alkalmazottja elszámolásra kerüljön. Az összes alkalmazott kifejezést sok esetben a nem mezőgazdasági alkalmazottak szinonimájaként használjuk, azaz a mezőgazdaságon kívüli fizetett alkalmazottakra és kisvállalkozókra értjük.

3. Önkéntes munka

Az önkéntes munka mind a foglalkoztatottak, mind a költségek, mind pedig a bevételek összesítésénél szerepet játszik. Az önkéntesek számát úgy számítjuk át főállású munkavállalói létszámra, hogy az évi önkéntes munkaórák számát elosztjuk egy főállású dolgozó munkaóráinak számával. Az így kapott értéket adjuk hozzá a fizetett munkaerő létszámához, s ezt megszorozva az adott ágazat átlagbérével kapjuk meg a bevételeknél szereplő önkéntes munka-értéket.

4. Bevételek

A bevétel egy adott szervezet elkölthető erőforrásainak egy év alatt befolyt összegét jelenti. Jelen tanulmányban megkülönböztetünk pénzbevételt és természetbeni bevételt, ez utóbbi az önkéntes munkát is tartalmazza. Ha a szövegben külön nem jelezzük, a bevétel alatt pénzbevételt értünk. A bevételek az alábbi három forrásból származhatnak:

Díjbevételek, melyek magukba foglalják a tagdíjakat, az ügyfél által közvetlenül kifizetett szolgáltatási díjat, a befektetések hasznát, valamint a termékek és szolgáltatások értékesítéséből származó bevételeket, függetlenül attól, hogy kapcsolódnak-e az adott szervezet célkitűzéseéhez.

Az államtól származó bevételek, melyek a kormányzati hatalom bármely ágától (törvényhozó, végrehajtó, bírói), és bármely szintjéről (országos, önkormányzati) származhatnak. Az állami és a kormányzati bevételeket szinonimaként használjuk. Az állami támogatás tartalmazza az adott szervezet tevékenységére irányuló szerződéses és eseti támogatást, egy adott szervezet alaptevékenységéhez kapcsolódó törvényben meghatározott támogatást, valamint a szervezet magánszemélyek számára nyújtott szolgáltatásainak finanszírozásához kötődő állami hozzájárulást.

A **magántámogatások** körébe tartozik a magánszemély által nyújtott hozzájárulás, magánalapítványi adomány, vállalati támogatás és a központi adományozó alapoktól, illetve programoktól kapott támogatás.

A programban részt vevő kutatók

JOHNS HOPKINS KUTATÁSI PROGRAM A NONPROFIT SZEKTOROK NEMZETKÖZI
ÖSSZEHASONLÍTÁSÁRA

Programigazgató: Lester M. Salamon

A program társigazgatója: Helmut K. Anheier

Program menedzser és a fejlődő országok regionális koordinátora: Regina Rippeto List

Közép-Kelet-Európa regionális koordinátora: Stefan Toepler

Statisztikai adatok elemzése: Wojciech Sokolowski

A II. szakaszban részt vevő kutatók:

Argentína

Mario Roitter – Centro de Estudios de Estado y Sociedad

Ausztrália

Mark Lyons – Centre for Australian Community Organisations and Management,
University of Technology, Sydney

Ausztria

Christoph Badelt – Wirtschaftsuniversität Wien

Belgium

Jacques Defourny / Sybille Mertens – Centre D'Économie Sociale Université de Liège au
Sart-Tilman

Jozef Pacolet – Katholieke Universiteit Leuven

Brazília

Leilah Landim – Instituto de Estudos da Religião

Cseh Köztársaság

Martin Potůček/Pavol Frič – Charles University Institute of Sociological Studies

Dél-Afrika

Mark Swilling / Hanlie Van Dyk – University of Witwatersrand

Egyesült Államok

Lester M. Salamon – The Johns Hopkins University

Egyesült Királyság

Jeremy Kendall / Martin Knapp – Personal Social Services Research Unit, London School of Economics, Department of Social Administration

Finnország

Voitto Helander – Åbo Akademi

Franciaország

Edith Archambault – Université de Paris I Laboratoire D'Economie Social

Hollandia

Paul Dekker / Ary Burger – Social and Cultural Planning Bureau

Írország

Joyce O'Connor / Freda Donoghue – National College of Ireland

Izrael

Benjamin Gidron – Ben Gurion University of the Negev Department of Social Work

Japán

Naoto Yamauchi / Masaaki Homma – Osaka School of International Public Policy

Kolumbia

Rodrigo Villar – Confederación Colombiana de ONGs

Lengyelország

Ewa Les – University of Warsaw, Institute of Social Policy

Jan Jakub Wygnański – KLON/JAWOR

Magyarország

Kuti Éva / Sebestény István / Vajda Ágnes – Civitalis Egyesület

Mexikó

CEMEFI – Principal Investigator: *Gustavo Verduzco*, El Colegio de Mexico, A.C.

Németország

Eckhard Priller – Wissenschaftszentrum Berlin

Annette Zimmer – Westfälische Wilhelms-Universität Münster

Norvégia

Hakon Lorentzen – Institutt for Samfunnsforskning

Per Selle – Norwegian Research Centre in Organization and Management

Olaszország

Paolo Barbetta – Istituto per la Ricerca Sociale

Oroszország

Oleg Kazakov – Nonprofit Sector Research Laboratory

Peru

Felipe Portocarrero / Cynthia Sanborn – Centro de Investigación de la Universidad del Pacífico

Románia

Daniel Saulean – Civil Society Development Foundation

Spanyolország

Jose Ignacio Ruiz Olabuenaga – Universidad de Deusto

Szlovákia

Helena Woleková – S.P.A.C.E. Foundation

Venezuela

Rosa Amelia Gonzalez – Instituto de Estudios Superiores de Administración

A kutatás nemzetközi tanácsadó testülete

Nicole Alix, Franciaország

Union nationale interfédérale des œuvres et organismes privés sanitaires et sociaux reconnue d'utilité publique

Farida Allaghi, Szaúd-Arábia

Arab Gulf Fund Program for United Nations Organizations

Maniel Arango, Mexikó

Centro Mexicano para la Filantropía

Mauricio Cabrera Galvis, Kolumbia

Fundación FES

John Clark, Egyesült Államok

The World Bank

Pavol Demeš, Szlovákia

Slovak Academic Information Agency-Service Center for the Third Sector

Barry Gaberman, Egyesült Államok

Ford Foundation

Cornelia Higginson, Egyesült Államok

American Express Company

Stanley Katz, Egyesült Államok

Princeton University

Marschall Miklós, Magyarország

Transparency International

Kumi Naidoo, Egyesült Államok

CIVICUS

John Richardson, Belgium

European Foundation Centre

S. Bruce Schearer, Egyesült Államok

The Synergos Institute

A kutatás II. szakaszának támogatói

Academy of Finland

Australian Bureau of Statistics

Australian Research Council

Austrian Science Foundation

Canadian Fund (Szlovákia)

Charities Aid Foundation (Egyesült Királyság)

Civil Society Development Foundation (Cseh Köztársaság)

Civil Society Development Foundation (Románia)

Civil Society Development Foundation (Szlovákia)

Colombian Center on Philanthropy

Department of Welfare (Dél-Afrika)

FIN (Hollandia)

Fondation de France (Franciaország)

Ford Foundation (Egyesült Államok)

Fundación Antonio Restrepo Barco (Kolumbia)

Fundación Banco Bilbao Vizcaya (Spanyolország)

Fundación FES (Kolumbia)

Humboldt Foundation / Transcoop (Németország)

Industry Commission (Ausztrália)

Institute for Human Sciences (Ausztria)

Inter-American Development Bank

Inter-American Foundation

Juliana Welzijn Fonds (Hollandia)

Kahanoff Foundation

W.K. Kellogg Foundation (USA)

King Baudouin Foundation (Belgium)

Körber Foundation (Németország)

Ministry of Church and Education (Norvégia)

Ministry of Culture and Sports (Norvégia)

Ministry of Education, Culture and Science (Hollandia)

Ministry of Environment (Norvégia)

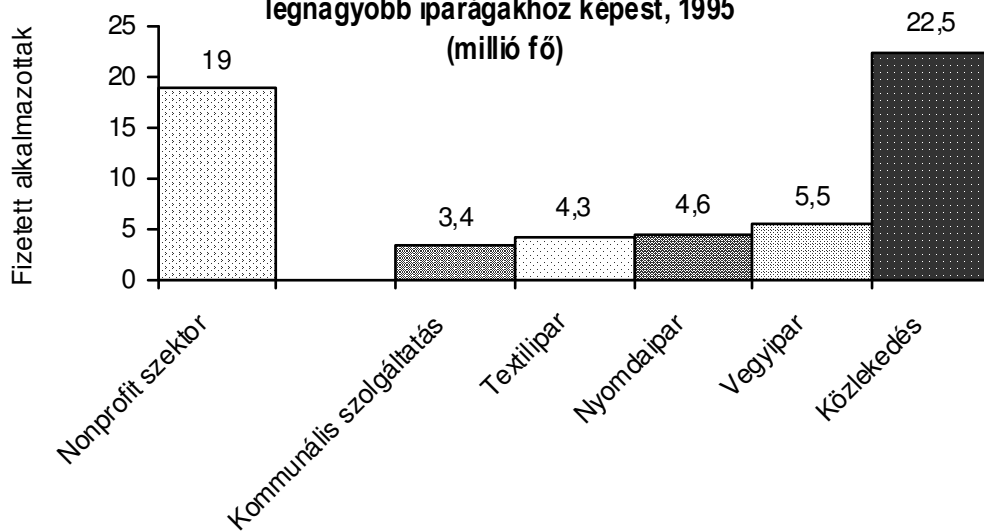
Ministry of Family and Children (Norvégia)
Ministry of Family / The World Bank (Venezuela)
Ministry of Foreign Affairs (Norvégia)
Ministry of Health, Sports and Welfare (Hollandia)
Ministry of Social Affairs and Health (Finnország)
C.S.Mott Foundation (USA)
National Department of Planning (Kolumbia)
Nytott Társadalom Alapítvány (Magyarország)
Open Society Foundation (Szlovákia)
OTKA (Magyarország)
Research Council of Norway
Rockefeller Brothers Fund (USA)
Joseph Rowntree Foundation (Egyesült Királyság)
Sasakawa Peace Foundation (Japán)
U.S. Information Service
Yad Hadaniv Foundation (Izrael)

Szövegközi grafikonok

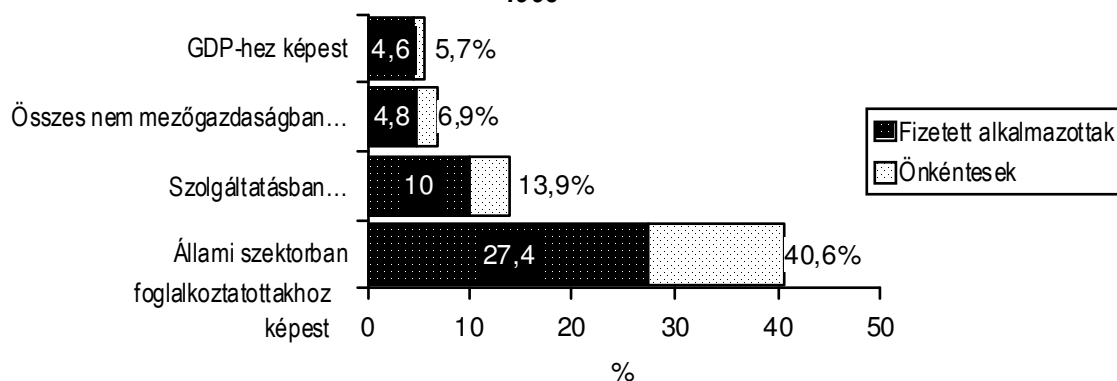
1. grafikon. A nonprofit szektorban foglalkoztatottak száma a legnagyobb magánvállalatokhoz képest (22 ország)

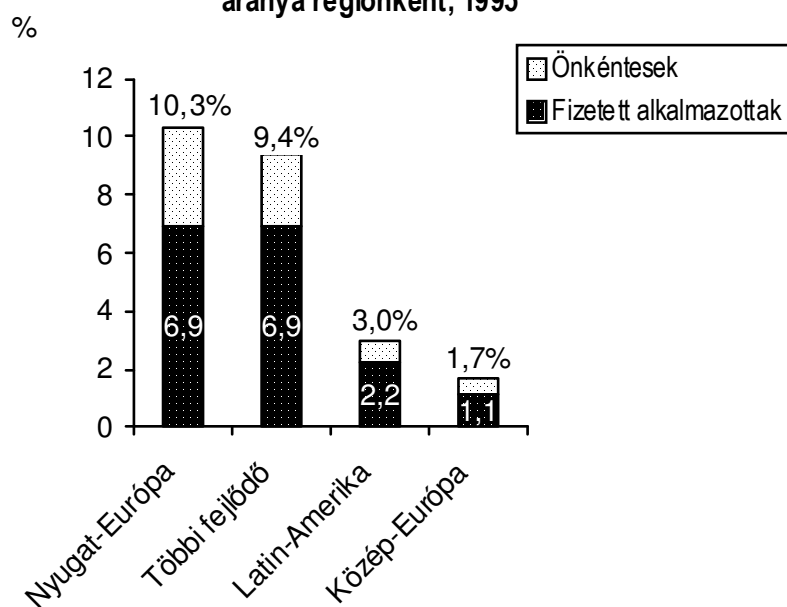
2. grafikon. A nonprofit szektorban foglalkoztatottak száma a legnagyobb iparágakhoz képest, 1995 (millió fő)

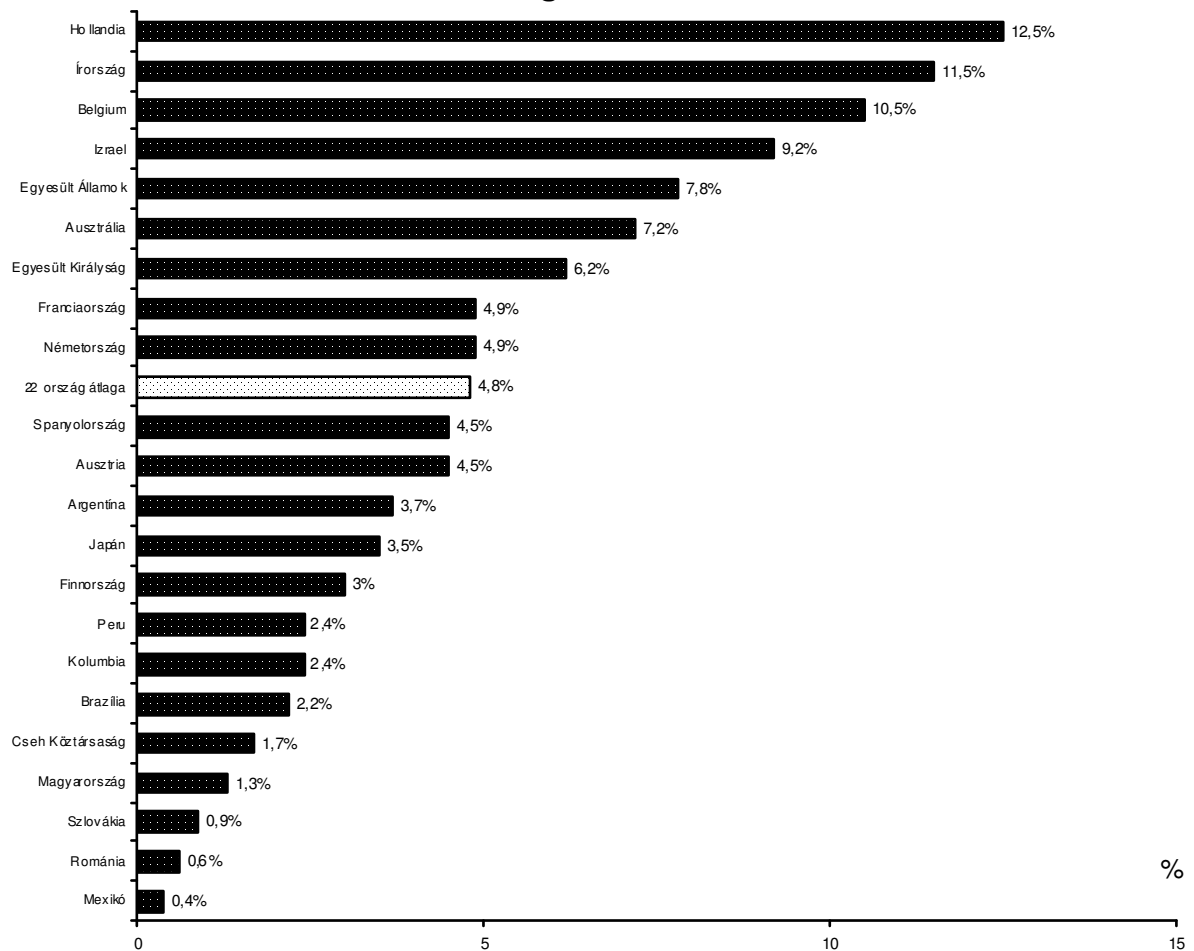
3. grafikon. A nonprofit szektor foglalkoztatottsága az alábbiakhoz képest, 1995

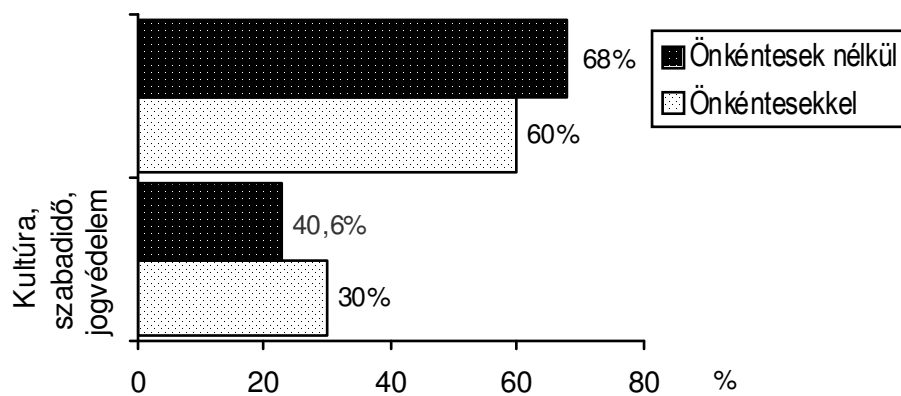
4. grafikon. A nonprofit szektorban foglalkoztatottak aránya régióként, 1995

**5. grafikon. A nonprofit szektorban foglalkoztatottak aránya
országoként, 1995**

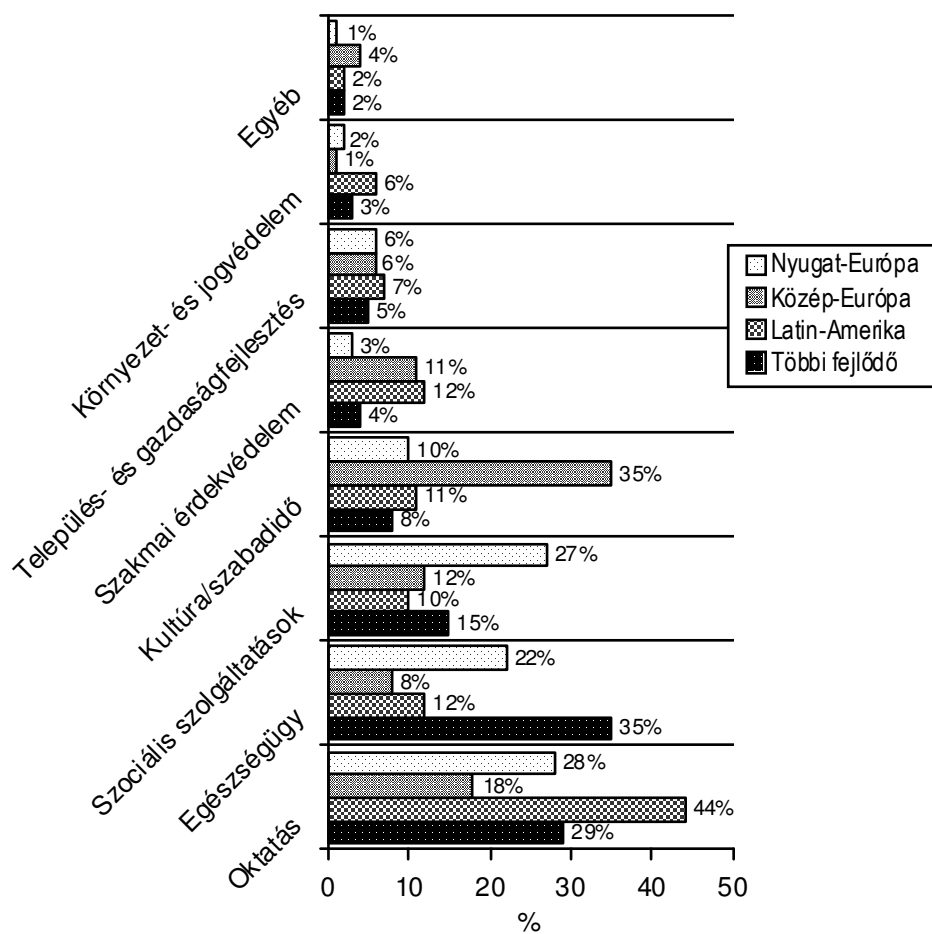

**6. grafikon. A nonprofit szektorban foglalkoztatottak
aránya kiemelt tevékenységcsoportokban önkéntesekkel
és önkéntesek nélkül, 1995
(22 ország átlaga)**

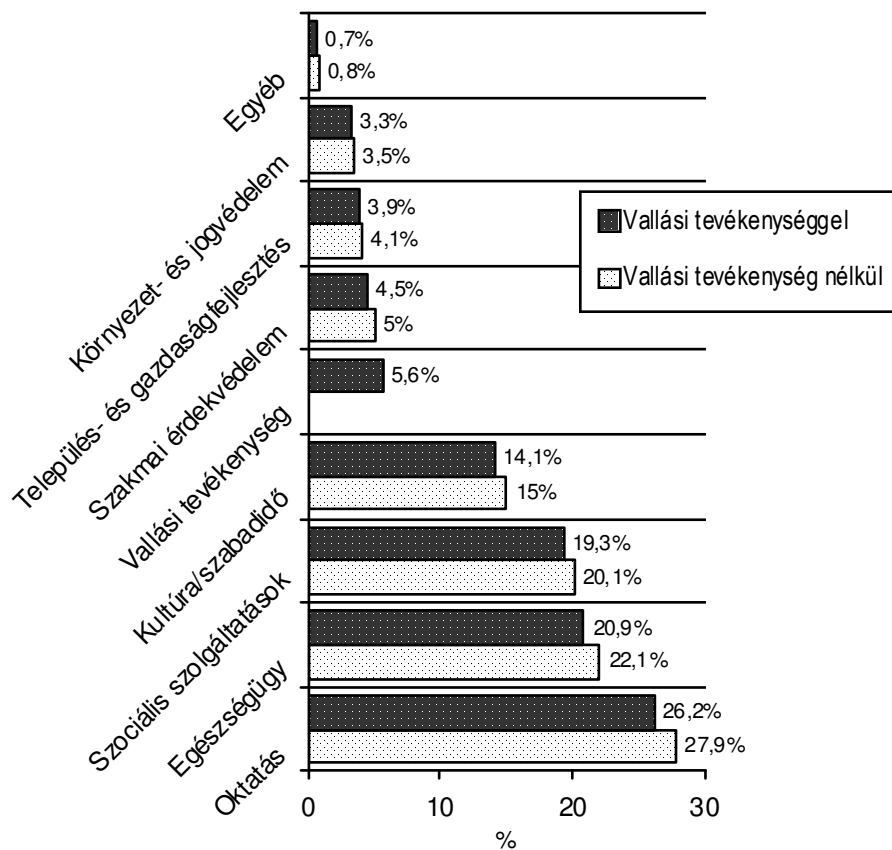

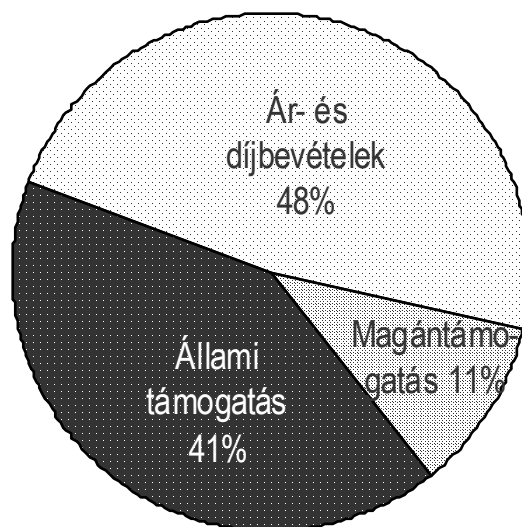
**7. grafikon. A nonprofit szektorban
foglalkoztatottak megoszlása
tevékenységenként régiók szerint, 1995.**

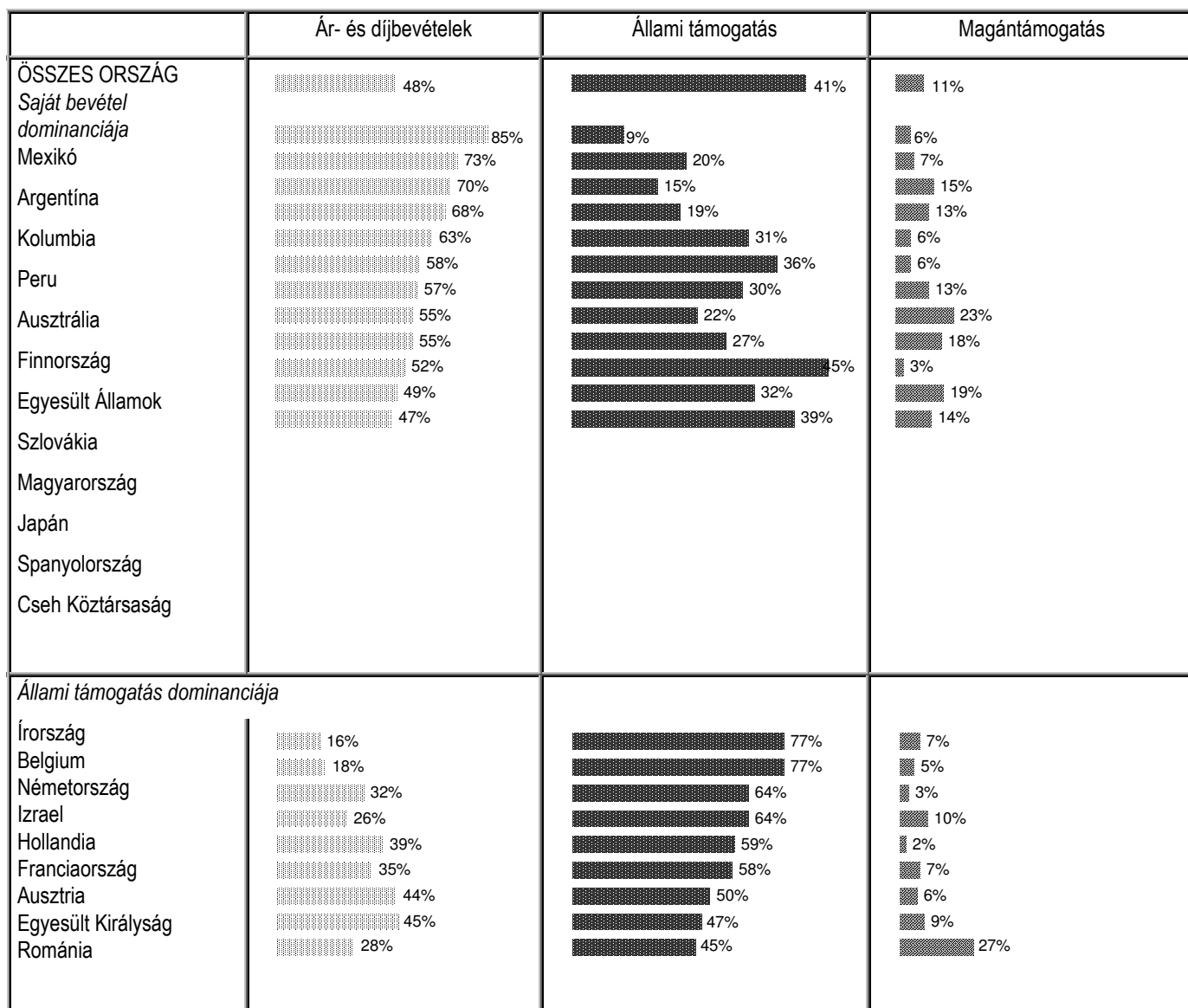
8. grafikon. A nonprofit szektorban foglalkoztatottak megoszlása tevékenységenként a vallási tevékenység figyelembevételével és anélkül, 1995
(16 ország)

9. grafikon. A nonprofit szektor bevételei források szerint, 1995
(21 ország átlaga)

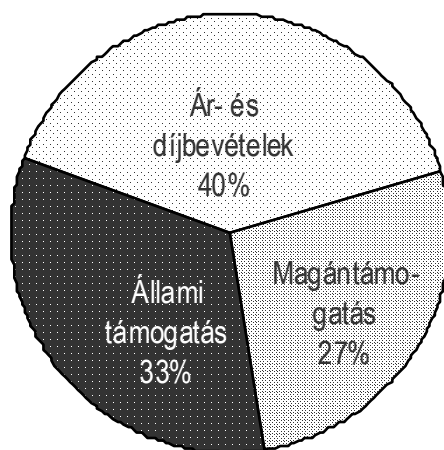
10. grafikon. A nonprofit szektor bevételeinek megoszlása források szerint, országoként, 1995

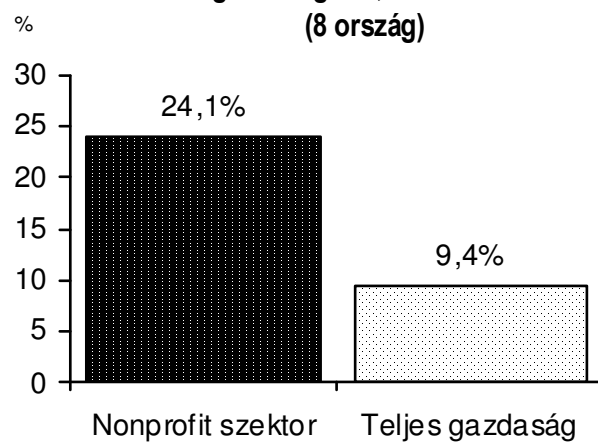
11. grafikon. A nonprofit szektor bevételeinek megoszlása források szerint, tevékenységenként, 1995

	Ár- és díjbevételek	Állami támogatás	Magántámogatás
ÖSSZES TEVÉKENYSÉG	48%	41%	11%
<i>Saját bevétel dominanciája</i>			
Szakmai érdekvédelem	87%	7%	6%
Kultúra/szabadidő	64%	22%	14%
Település- és gazd. fejlesztés	53%	34%	13%
Többcélú adományoztatás	47%	16%	37%
Környezetvédelem	44%	34%	22%
Jogvédelem	39%	38%	23%
Állami támogatás dominanciája			
Egészségügy	32%	57%	12%
Oktatás	43%	49%	8%
Szociális szolgáltatások	38%	46%	16%
<i>Magántámogatás dominanciája</i>			
Nemzetközi kapcsolatok	23%	37%	40%

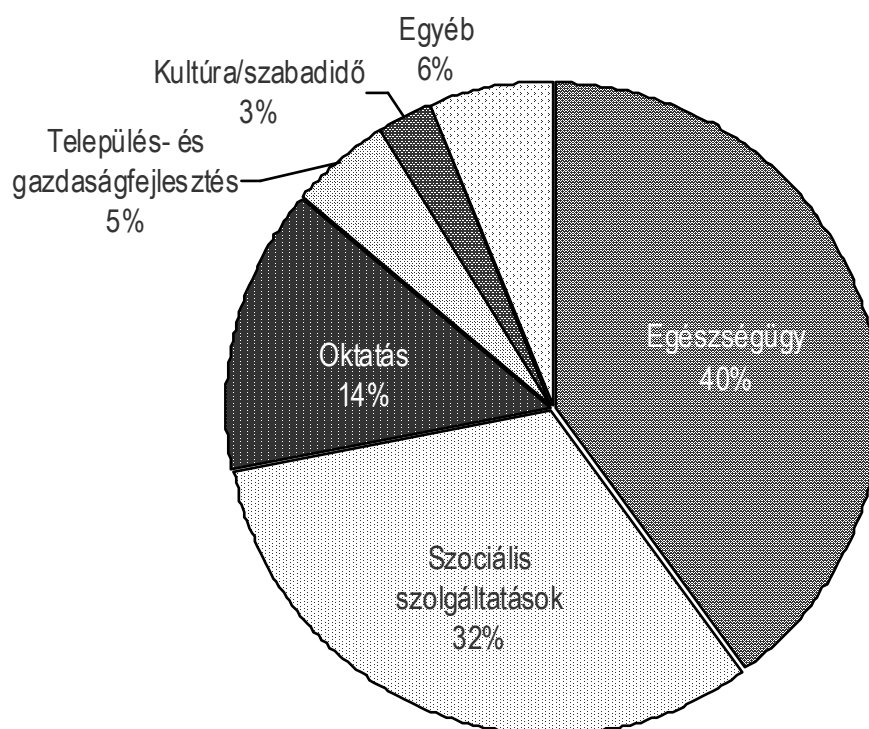
12. grafikon. A nonprofit szektor bevételei, források szerint, önkéntesekkel együtt, 1995 (21 ország)

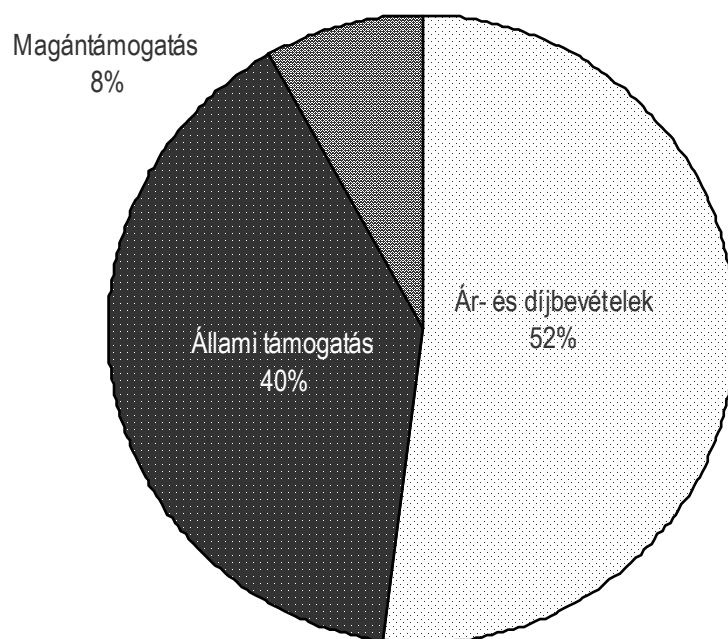
13. grafikon. A nonprofit szektorban foglalkoztatottak arányának növekedése a nonprofit szektorban és a teljes gazdaságban, 1990-1995. (8 ország)

14. grafikon. A nonprofit foglalkoztatottság növekedésének megoszlása tevékenységek szerint, 1990-1995

15. grafikon. A nonprofit szektor bevételnövekedésének megoszlása források szerint, 1990-1995

Szövegek táblázatok

1. Tábla

A kutatási program II. szakaszában résztvevő országok

Nyugat-Európa		Közép- és Kelet	Latin-Amerika	Többi fejlett ország
Ausztria	Belgium	Európa	Argentína	
Finnország	Franciaország	Cseh Köztársaság	Brazília	Ausztrália
Hollandia	Írország	Magyarország	Kolumbia	Egyesült Államok
Németország	Spanyolország	Románia	Mexikó	Izrael
Egyesült Királyság		Szlovákia	Peru	Japán

2. Tábla

A kutatási program II. szakaszában vizsgált nonprofit tevékenységi területek

1. Kultúra, szabadidő, sport	7. Emberi jogok, érdekvédelem
2. Oktatás és kutatás	8. Jótékonykodás, többcélú adományoztatás
3. Egészségügy	9. Nemzetközi kapcsolatok
4. Szociális szolgáltatások	10. Vallási szervezetek
5. Környezetvédelem	11. Üzleti, szakmai érdekvédelem
6. Település- és gazdaságfejlesztés	12. Egyéb

3. Tábla

Nonprofit szektor a vizsgált 22 országban, 1995

1,1 ezer milliárd dollár kiadás
- a GDP-hez képest 4,6%
19,0 millió fizetett alkalmazott
- a nem mezőgazdasági foglalkoztatottakhoz képest 5%
- szolgáltatásban foglalkoztatottakhoz képest 10%
- az állami szektorban foglalkoztatottakhoz képest 27%

4. Tábla

Ha a nonprofit szektort egy önálló országnak tekintenénk...

Ország	GDP (ezer milliárd USD)
Egyesült Államok	7,2
Japán	5,1
Kína	2,8
Németország	2,2
Franciaország	1,5
Egyesült Királyság	1,1
Olaszország	1,1
Nonprofit kiadások (22 ország)	1,1
Brazília	0,7
Oroszország	0,7
Spanyolország	0,6
Kanada	0,5

5. tábla

A kormányok jóléti kiadásai és a nonprofit szektor mérete közötti kapcsolat

A kormányok jóléti kiadásai	A nonprofit alkalmazottak részaránya	
	Alacsony	Magas
Magas	3	7
Alacsony	7	5

Az elmélettel összhangban lévő eredmény

6. tábla

A nonprofit szektorok szerkezet típusai országonként

A domináns terület alapján meghatározott típus*	Ország
Oktatás	Argentína, Belgium, Brazília, Írország, Mexikó, Izrael, Peru, Egyesült Királyság
Egészségügy	USA, Japán, Hollandia
Szociális szolgáltatások	Ausztria, Franciaország, Németország, Spanyolország
Kultúra/Rekreáció	Cseh Köztársaság, Magyarország, Románia, Szlovákia
Egyensúlyi	Ausztrália, Kolumbia, Finnország

* A fizetett alkalmazottak száma alapján

Melléklet – táblázatok

I. tábla. A nonprofit szektorban foglalkoztatottak megoszlása tevékenységi területek szerint, országonként, 1995

Tevékenységi terület (ICNPO)														
Régió	Ország	Kultúra	Oktatás	Egész-ségügy	Szoc. Ellátás	Környe-zetvéd.	Település-és gazd.fejl.	Emberi jogok	Ado-mány-osztás	Nem-zetközi k.	Szakmai szerv.	Egyéb	A nonprofit szektorban foglalkoztatottak	
													száma	aránya az összes** foglalkoztatott %-ában
Európai Unió	Ausztria	8,4%	8,9%	11,6%	64,0%	0,4%	-	4,5%	-	0,8%	1,4%	-	143.637	4,46%
	Belgium	4,9%	38,8%	30,4%	13,8%	0,5%	9,9%	0,4%	0,2%	0,2%	0,9%	-	357.802	10,48%
	Finnország	14,2%	25,0%	23,0%	17,8%	1,0%	2,4%	8,7%	0,0%	0,3%	7,2%	0,3%	62.848	2,96%
	Franciaország	12,1%	20,7%	15,5%	39,7%	1,0%	5,5%	1,9%	0,0%	1,8%	1,8%	-	959.821	4,90%
	Németország	5,4%	11,7%	30,6%	38,8%	0,8%	6,1%	1,6%	0,4%	0,7%	3,9%	-	1.440.850	4,93%
	Írország	6,0%	53,7%	27,6%	4,5%	0,9%	4,3%	0,4%	0,1%	0,3%	2,2%	-	118.664	11,54%
	Hollandia	3,5%	28,0%	42,1%	19,3%	1,0%	2,6%	0,6%	0,4%	0,6%	2,0%	-	647.297	12,49%
	Spanyolország	11,8%	25,1%	12,2%	31,8%	0,3%	11,2%	3,4%	0,1%	2,0%	1,8%	0,3%	475.179	4,52%
	Egyesült Királyság	24,5%	41,5%	4,3%	13,1%	1,3%	7,6%	0,7%	0,7%	3,8%	2,6%	-	1.415.743	6,20%
Európai Unió Átlag*/Összesen		10,1%	28,2%	21,9%	27,0%	0,8%	6,2%	2,5%	0,2%	1,2%	2,6%	0,3%	5.621.841	6,94%
Többi	Ausztrália	16,4%	23,3%	18,6%	20,1%	0,5%	10,8%	3,2%	0,1%	0,2%	4,3%	2,6%	402.574	7,24%
Fejlett	Izrael	5,9%	50,3%	27,0%	10,9%	0,8%	1,0%	0,4%	2,0%	0,1%	1,8%	-	145.396	9,21%
Ország	Japán	3,1%	22,5%	47,1%	16,6%	0,4%	0,3%	0,2%	0,2%	0,4%	5,0%	4,3%	2.140.079	3,50%
	USA	7,3%	21,5%	46,3%	13,5%	-	6,3%	1,8%	0,3%	-	2,9%	-	8.554.900	7,83%
Egyéb fejlett ország Átlag*/Összesen		8,2%	29,4%	34,8%	15,3%	0,5%	4,6%	1,4%	0,6%	0,2%	3,5%	3,4%	11.242.949	6,95%
Fejlett országok Átlag*/Összesen		9,5%	28,5%	25,9%	23,4%	0,7%	5,7%	2,1%	0,4%	0,9%	2,9%	1,9%	16.864.790	6,94%

Közép-	Cseh Köztársaság	31,0%	14,6%	13,6%	11,2%	3,7%	7,4%	3,1%	2,0%	1,1%	12,3%	-	74.196	1,75%
Európa	Magyarország	38,1%	10,0%	4,5%	11,1%	2,0%	13,2%	1,0%	3,3%	0,8%	16,1%	-	44.938	1,33%
	Románia	34,0%	17,9%	13,1%	20,7%	0,7%	3,6%	4,4%	0,8%	1,3%	3,6%	-	37.353	0,60%
	Szlovákia	36,7%	28,5%	1,9%	5,2%	6,8%	1,1%	2,9%	4,9%	0,9%	10,4%	0,8%	16.196	0,87%
Közép-Európa Átlag*/Összesen		34,9%	17,7%	8,3%	12,0%	3,3%	6,3%	2,8%	2,8%	1,0%	10,6%	0,8%	172.683	1,14%
Latin-	Argentína	15,1%	41,2%	13,4%	10,7%	0,3%	5,7%	0,4%	0,2%	1,3%	6,8%	4,9%	395.315	3,70%
Amerika	Brazília	17,0%	36,9%	17,8%	16,4%	0,2%	1,1%	0,6%	-	0,4%	9,6%	-	1.034.550	2,25%
	Kolumbia	9,4%	26,1%	17,5%	14,6%	0,8%	13,1%	1,3%	0,9%	0,1%	15,1%	1,2%	286.861	2,38%
	Mexikó	7,7%	43,2%	8,1%	8,7%	0,7%	0,5%	0,3%	0,3%	-	30,5%	-	93.809	0,44%
	Peru	4,0%	74,5%	4,2%	1,2%	0,6%	14,5%	0,8%	0,1%	0,0%	-	-	126.988	2,38%
Latin-Amerika Átlag*/Összesen		10,6%	44,4%	12,2%	10,3%	0,5%	7,0%	0,7%	0,4%	0,4%	15,5%	3,0%	1.937.524	2,23%
Átlag/Összesen		14,4%	30,2%	19,6%	18,3%	1,2%	6,1%	1,9%	0,8%	0,8%	6,8%	2,1%	18.974.996	4,8%

* Súlyozatlan átlag

** Mezőgazdaságon kívüli alkalmazottak

II. tábla. A nonprofit szektorban foglalkoztatottak (önkéntesekkel együtt) megoszlása tevékenységi területek szerint, országonként, 1995

Tevékenységi terület (ICNPO)														
Régió	Ország	Kultúra	Oktatás	Egészségügy	Szoc. Ellátás	Környezetvéd.	Település- és gazd.fejl.	Emberi jogok	Adományszervezés	Nemzetközi k.	Szakmai szerv.	Egyéb	Nonprofit szektorban foglalkoztatottak	
													száma	aránya az összes foglalkoztatott %-ában
Európai Unió	Ausztria	6,5%	6,9%	9,1%	49,9%	0,3%	-	3,5%	-	0,6%	1,1%	22,1%	184.323	5,65%
	Belgium	11,1%	30,5%	23,9%	22,9%	0,5%	8,3%	0,5%	0,3%	0,4%	1,5%	-	456.901	13,00%
	Finnország	32,6%	12,4%	13,1%	15,5%	0,7%	1,6%	16,8%	0,2%	0,4%	6,2%	0,4%	137.599	6,27%
	Franciaország	30,0%	14,6%	9,2%	27,4%	5,0%	4,7%	1,9%	0,6%	2,4%	4,3%	-	1.981.476	9,61%
	Németország	19,7%	7,6%	21,8%	27,2%	2,8%	4,4%	3,3%	1,0%	1,6%	4,2%	6,4%	2.418.924	8,00%
	Írország	10,5%	43,0%	23,3%	13,0%	0,9%	5,7%	0,5%	0,7%	0,4%	1,7%	0,3%	150.314	14,19%
	Hollandia	17,0%	23,4%	29,1%	20,5%	2,1%	1,7%	3,0%	0,2%	1,2%	1,8%	-	1.037.397	18,62%
	Spanyolország	15,2%	20,6%	10,5%	30,8%	3,0%	9,2%	5,9%	0,1%	2,6%	1,8%	0,2%	728.778	6,76%
	Egyesült Királyság	27,5%	25,4%	8,0%	16,0%	2,4%	12,5%	1,8%	1,3%	2,4%	1,5%	1,2%	2.536.026	10,58%
Európai Unió Átlag*/Összesen		18,9%	20,5%	16,4%	24,8%	2,0%	6,0%	4,1%	0,5%	1,3%	2,7%	5,1%	9.631.738	10,30%
Többi	Ausztrália	22,7%	17,9%	14,9%	23,6%	1,4%	10,4%	2,9%	0,2%	0,4%	3,3%	2,4%	579.722	10,11%
Fejlett Ország	Izrael	8,6%	41,4%	27,2%	16,0%	0,6%	0,8%	2,0%	1,6%	0,1%	1,6%	-	176.657	10,97%
	Japán	5,5%	18,5%	37,3%	17,3%	0,7%	1,9%	0,5%	1,1%	1,6%	5,0%	10,7%	2.835.176	4,58%
	USA	9,0%	18,5%	34,2%	22,1%	1,0%	4,0%	4,9%	1,0%	0,3%	3,9%	1,1%	13.549.062	11,87%
Egyéb fejlett ország Átlag*/Összesen		11,5%	24,1%	28,4%	19,7%	0,9%	4,3%	2,6%	1,0%	0,6%	3,4%	4,7%	17.140.617	9,38%
Fejlett országok Átlag*/Összesen		16,6%	21,6%	20,1%	23,3%	1,6%	5,4%	3,6%	0,7%	1,1%	2,9%	5,0%	26.772.356	10,02%
Közép-Európa	Cseh Köztársaság	35,8%	10,6%	11,9%	13,1%	6,1%	6,7%	3,5%	2,2%	1,4%	8,6%	-	115.056	2,69%
	Magyarország	36,8%	8,9%	4,7%	15,1%	2,2%	11,3%	2,3%	3,7%	1,0%	14,0%	-	54.816	1,62%

	Románia	28,6%	15,1%	8,5%	32,2%	2,2%	2,4%	3,8%	1,0%	4,0%	2,4%	-	83.861	1,34%
	Szlovákia	37,0%	20,4%	1,9%	10,1%	9,0%	1,1%	3,8%	5,6%	0,9%	9,1%	1,1%	23.047	1,23%
Közép-Európa Átlag*/Összesen		34,5%	13,8%	6,7%	17,6%	4,9%	5,4%	3,4%	3,1%	1,8%	8,5%	1,1%	276.780	1,72%
Latin-	Argentína	13,8%	31,5%	9,8%	13,5%	1,6%	15,7%	1,8%	0,1%	0,8%	8,2%	3,2%	659.425	6,03%
Amerika	Brazília	15,1%	35,1%	17,5%	19,2%	0,2%	3,0%	0,7%	-	0,4%	8,6%	0,3%	1.173.766	2,54%
	Kolumbia	7,5%	20,2%	15,3%	18,7%	0,8%	18,5%	1,6%	1,5%	0,1%	14,9%	0,9%	377.617	3,11%
	Mexikó	6,4%	30,7%	8,4%	16,3%	1,8%	1,2%	0,8%	0,8%	-	33,6%	-	141.024	0,66%
	Peru	3,4%	62,0%	3,5%	17,7%	0,6%	12,1%	0,7%	0,1%	0,0%	-	-	153.374	2,86%
Latin-Amerika Átlag*/Összesen		9,2%	35,9%	10,9%	17,1%	1,0%	10,1%	1,1%	0,6%	0,3%	16,3%	1,5%	2.505.207	3,04%
Átlag/Összesen		18,2%	23,4%	15,6%	20,8%	2,1%	6,5%	3,0%	1,2%	1,1%	6,5%	3,9%	29.554.343	6,9%

* Súlyozatlan átlag

** Mezőgazdaságon kívüli alkalmazottak

III. tábla. A nonprofit szektor bevételeinek (önkéntesekkel és azok nélkül) megoszlása bevételi források szerint, országoként, 1995

Régió	Ország	Önkéntesek nélkül				Önkéntesekkel együtt**			
		Bevételi forrás			Összes bevétel	Bevételi forrás			Összes bevétel és önkéntes munka
		Állami támogatás	Magán- támogatás	Díjbevétel	millió USD	Állami támogatás	Magán- támogatás	Díjbevétele k	millió USD
<i>Európai</i>	Ausztria	50,4%	6,1%	43,5%	6.262	41,3%	23,1%	35,6%	7.643
<i>Unió</i>	Belgium	76,8%	4,7%	18,6%	25.576	65,9%	18,1%	16,0%	29.773
	Finnország	36,2%	5,9%	57,9%	6.064	25,2%	34,6%	40,3%	8.722
	Franciaország	57,8%	7,5%	34,6%	57.304	33,4%	46,6%	20,0%	99.234
	Németország	64,3%	3,4%	32,3%	94.454	42,5%	36,2%	21,3%	142.887
	Írország	77,2%	7,0%	15,8%	5.017	67,6%	18,6%	13,8%	5.732
	Hollandia	59,3%	1,9%	38,8%	59.107	45,3%	25,1%	29,6%	77.383
	Spanyolország	32,1%	18,8%	49,0%	25.778	25,2%	36,3%	38,5%	32.833
	Egyesült Királyság	46,7%	8,8%	44,6%	78.220	36,4%	28,8%	34,8%	100.196
Európai Unió Átlag*/Összesen		55,6%	7,1%	37,2%	357.781	42,5%	29,7%	27,8%	504.403
<i>Többi</i>	Ausztrália	31,1%	6,4%	62,5%	20.227	25,4%	23,4%	51,2%	24.712
<i>Fejlett</i>	Izrael	63,9%	10,2%	25,8%	10.947	59,1%	17,0%	23,9%	11.842
<i>Ország</i>	Japán	45,2%	2,6%	52,1%	258.959	41,5%	10,7%	47,8%	282.314
	USA	30,5%	12,9%	56,6%	566.960	25,6%	26,9%	47,4%	675.973
Egyéb fejlett ország Átlag*/Összesen		42,7%	8,0%	49,3%	857.094	37,9%	19,5%	42,6%	994.841
Fejlett országok Átlag*/Összesen		51,7%	7,4%	40,9%	1.214.876	41,1%	26,6%	32,3%	1.499.244
<i>Közép-</i>	Cseh Köztársaság	39,4%	14,0%	46,6%	860	32,1%	30,0%	37,9%	1.056
<i>Európa</i>	Magyarország	27,1%	18,4%	54,6%	1.433	26,2%	21,1%	52,7%	1.483

	Románia	45,0%	26,5%	28,5%	130	20,5%	66,5%	13,0%	285
	Szlovákia	21,9%	23,3%	54,9%	295	21,3%	25,1%	53,5%	302
Közép-Európa Átlag*/Összesen		33,3%	20,5%	46,1%	2.718	25,0%	35,7%	39,3%	3.126
Latin-	Argentína	19,5%	7,5%	73,1%	13.321	16,2%	23,0%	60,8%	16.014
Amerika	Kolumbia	14,9%	14,9%	70,2%	1.719	13,1%	24,9%	62,0%	1.948
	Mexikó	8,5%	6,3%	85,2%	229	7,5%	17,9%	74,7%	261
	Peru	19,3%	12,9%	67,8%	1.190	19,0%	14,0%	66,9%	1.206
Latin-Amerika Átlag*/Összesen		15,5%	10,4%	74,1%	16.458	14,0%	20,0%	66,1%	19.428
Átlag/Összesen		41,3%	10,5%	48,2%	1.234.051	32,9%	27,0%	40,1%	1.521.798

* Súlyozatlan átlag

** Az önkéntes munka az adomány címszó alatt szerepel.